

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№15 (5071) 17 красавіка 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Псіхалагізм

З аднаго

Брэсцкая хваля.

культурнага дыялогу

тэстамента

Паэтычная

стар. 5

стар. 11

стар. 12-13

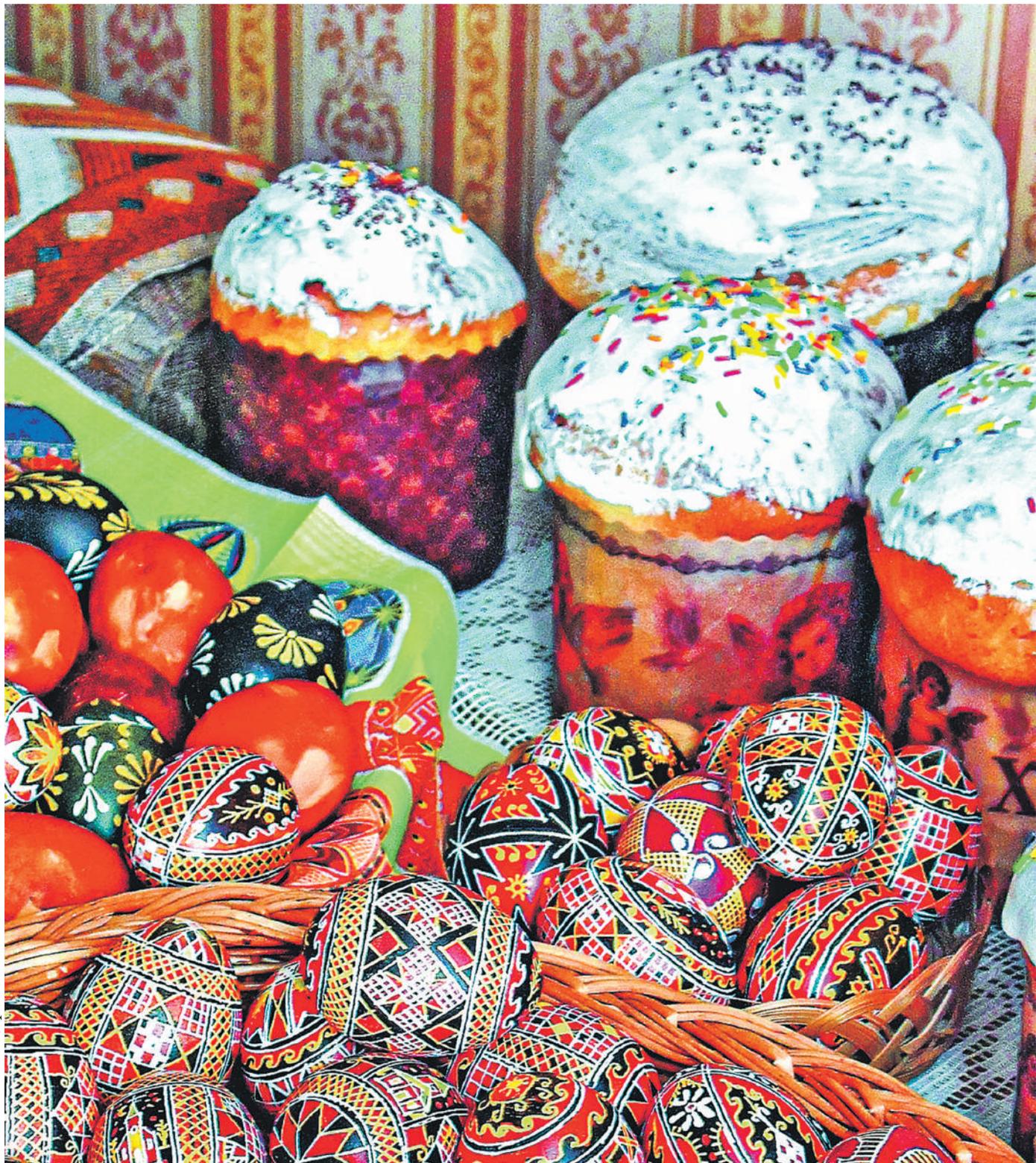
Сімвал жыцця, знак неўміручасці

З гісторыі вядома, што традыцыі ўжывання яек у Вялікдзень сягаюць у старажытнасць, у першабытныя часы і звязаны з сімволікай адраджэння жыцця. Так, паводле адной са старажытнагрэчаскіх легенд, Сусвет утварыўся з яйка казачнай птушкі Фенікс, якая пакінула яго ў свяцілішчы бога Геліяса (сонца). Захаваліся звесткі, што старажытныя егіпцяне кожную вясну падчас разліву Ніла абменьваліся размаляванымі птушынымі яйкамі, упрыгожвалі імі свае свяцілішчы.

Падчас раскопак былі знойдзены расфарбаваныя страусавыя і гусіныя яйкі, у тым ліку і гліняныя, а таксама залатое яйка, датаванае чацвёртым тысячагоддзем да нашай эры. Як сімвал стварэння свету згадваецца яйка і ў індыйскіх «Ведах»: залатое яйка, з якога выйшаў Брама. Згадваецца яйка і ў рукапісах святога Іаана Дамаскіна: «Неба і зямля па ўсім падобныя на яйка / Шкарлупа як неба, / Плеўка як аблок, / Бялок як вада, / Жаўток як зямля». І падобныя легенды ёсць у міфах усіх народаў свету.

У Беларусі ж яйка было сімвалам вясновага сонца, увасабленнем жыцця, радасці, цяпла і святла, абуджэння прыроды, пераходу ад смерці да жыцця. Да сёння захаваліся даўнія абрады з яйкам, блізкія да магічных: так, пры сяўбе яйка закопваюць на куце поля, пры будоўлі новага жылля закладаюць пад кут хаты, яйкам лечаць сурокі. Калі ж на нашых землях распаўсюдзілася хрысціянства, то новая вера засвоіла старажытныя традыцыі шанавання яйка.

Па легендзе, Марыя Магдаліна падарыла імператару Тыберыю яйка, і пасля яе слоў «Хрыстос уваскрос» яйка з белага ператварылася ў чырвонае. Таму і з'явіўся звычай асвячаць яйкі ў царкве і хрыстосавацца імі, а чырвонае яйка стала сімвалам Вялікадня. Як сведчанне бессмяротнасці і сувязі з памерлымі родзічамі яйка з'яўляецца неад'емнай часткай і памінальных рытуалаў на Радаўніцу.

Фота Анатоля Дрыбаса.

ISSN 0024-4686

«ЛіМ»-акцэнт

Прэзідэнт Беларусі падпісаў указ № 122 «Аб стварэнні сістэмы медыявымярэнняў». У адпаведнасці з ім, медыявымярэнні прадугледжваюць сістэматычны збор, аналіз, захоўванне і распаўсюджванне звестак аб глядацкіх і слухацкіх густах аўдыторыі тэлевізійных і радыёвяшчальных СМІ. Ва ўказе вызначаны асноўныя прынцыпы дзяржаўнага рэгулявання і функцыянавання сістэмы медыявымярэнняў. Прадугледжваецца, што праводзіць іх будзе адзіны нацыянальны медыявымяральнік. Спецыяльна ўпаўнаважаным дзяржаўным органам у гэтай сферы з'яўляецца Міністэрства інфармацыі, якое выбірае медыявымяральніка, устанаўлівае патрабаванні да яго, падставы і парадак спынення яго паўнамоцтваў. Прыняцце ўказа дасць магчымасць стварыць нацыянальную сістэму медыявымярэнняў, адпаведную сусветным стандартам, будзе садзейнічаць развіццю рынку рэкламы ў Беларусі.

У дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ў межах праекта «Чытаем класіку разам» працягваецца анлайн-чытанне рамана Уладзіміра Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім», прымеркаванае да святкавання 90-годдзя з дня нараджэння класіка. Падтрымаць акцыю пагадзіліся вядомыя артысты, культурныя і грамадскія дзеячы, журналісты, бізнесмены. Кожны з іх прачытае па адным з раздзелаў рамана, каб паказаць, што мы адзіны народ, які шануе і памятае гістарычную спадчыну, ганарыцца тым, што мы беларусы. Чытанне рамана, якое адбываецца ў залах музея, можна глядзець да 16 гадзін 29 красавіка на канале YouTube альбо знайсці ў сацыяльных сетках дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Частку каштоўнасцей дзяржаўнага фонду каштоўных металаў і камянёў Беларусі згодна з пастановай Савета Міністраў № 218 перададуць музеям, паведамляе БелТА. Каштоўнасці бязвыплатна паступаць у Нацыянальны гістарычны музей, Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж», Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Музей гісторыі горада Мінска, Нацыянальны мастацкі, Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны і Смаргонскі гісторыка-краязнаўчы музеі. Сярод рарытэтаў — манеты Аўстра-Венгрыі, Кубы, Польшчы, Індыі, ЗША, Германіі, Расійскай імперыі, ордэны, значкі, пярсцёнкі, гадзіннікі і інш.

Часовая экспазіцыя «Бухенвальд» адкрылася ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Яна прысвечана Міжнароднаму дню вызвалення вязняў фашысцкіх канцлагераў і 75-годдзю вызвалення вязняў нацысцкага лагера Бухенвальд. У экспазіцыі — фотадакументальныя матэрыялы пра сам лагер і яго вязняў з фондаў музея. Сярод экспанатаў — копіі асабістых дакументаў людзей, якія прайшлі праз лагер і цудам засталіся жывымі. Можна ўбачыць пэндзаль ды шпатель народнага мастака СССР Міхаіла Савіцкага. Майстар стварыў серыю карцін «Лічы на сэрцы», у аснову якой пакладзены яго трохгадовае зняволенне ў лагерах Бухенвальд і Дахау.

Выстаўка копій фрэскавага жывалісу XII—XIV стагоддзяў «Вобраз. Традыцыя. Час» адкрылася ў Магілёўскай абласнай мастацкай музеі імя П. В. Масленікава. Паводле слоў дырэктара гэтай установы Алены Бабровай, у экспазіцыю ўвайшлі фрагменты фрэсак унікальных помнікаў старажытнарускага дойлідства — Спаса-Праабражэнскай царквы ў Палацку, храма Раства Багародзіцы і Спаса-Праабражэнскай царквы ў Пскове. Гэта выключныя экспанаты з пункту гледжання трактоўкі евангельскіх сюжэтаў і ілюстрацыі духоўнага жыцця часоў Старажытнай Русі. Выставачны праект у многім адбыўся дзякуючы дзейнасці студэнтаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, якія стварылі копіі фрэсак падчас творчай экспедыцыі яшчэ ў 1980-я гады.

Хусткі з унікальным дызайнам будуць выпушчаны ў Беларусі, паведамляе БелТА са спасылкай на прэс-службу канцэрна «Беллегпрам». Па даручэнні кіраўніка дзяржавы прадпрыемства лёгкай прамысловасці распрацавалі праект «Беларускія хусткі», у які ўвайшлі эскізы модных аксесуараў. Некаторыя з гэтых вырабаў ужо выпускаюць Баранавіцкае вытворчае баваўнянае аб'яднанне, Аршанскі льнозавод, «Алеся» і пінскае «Палессе». Неўзабаве хусткі з унікальным дызайнам будуць выпускаць Цэнтр моды і «Камволь». Мэта, якую паставілі аўтары праекта, — стварыць модны аксесуар, які адлюструе ўнікальнасць нашай прыроды, традыцыі народа і стане новым брэндам турыстычнай Беларусі.

Афіцыйныя падзеі ад Міры ІЎКОВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Час роздуму і падтрымкі

Саюз пісьменнікаў Беларусі — Дом літаратара — улюбёнае месца для творчых і сяброўскіх стасункаў. Творчае жыццё тут заўсёды бурліць. Мы рады кожнаму госцю. Прыемна, калі бываюць пісьменнікі з аддаленых куткоў Беларусі, якія нясуць адметнае мастацкае слова са сваёй бацькаўшчыны.

Многія пытаюцца: чым жыве саюз зараз? Хаця ў ДOME літаратара ўсталяваўся пэўны штэль, супрацоўнікі апарату СПБ на чале са старшынёй Мікалаем Чаргінцом працягваюць весці пісьменніцкі рэй. І ўсе мы разам рухаем няспынным творчым працэсам, падтрымліваючы сувязі праз тэлефон, інтэрнэт. Мы — гэта вялікі Саюз аднадумцаў, аб'яднаных агульнымі поглядамі і памкненнямі. Вельмі важна, каб голас пісьменніка ў гэтыя трывожныя дні гучаў з асаблівай сілай, як гэта было заўсёды, калі грамадству патрабавалася вялікая псіхалагічная падтрымка. Нездарма паэт, лаўрэат дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі ўзяў на сябе адказнасць сказаць пра кожнага з творцаў: «Паэт — дзяжурны па планеце».

Каранавірус зрабіў грозны выклік чалавечтву. Прыпынілася наша імклівая беганіна навывперадкі з часам, падахвочаная спакусамі новай інфармацыйнай эры. Ці не настаў час вялікага роздуму для ўсіх нас? Неспадзяваны, нябачны вірус выпрабуе ўсіх на галоўную вартасць — чалавечнасць. З затоемым дыханнем чакаем з'яўлення вакцыны. Чалавек, безумоўна, акажацца мацнейшым у гэтым няпростоім супрацьстаянні. Але ўжо сёння ёсць лекі, цудадзейнасць якіх выпрабавана часам: давайце адзін аднаго падтрымліваць і, як ля вогнішча, грэцца ад цяпла кожнай спагадлівай душы. Без узаемнай дапамогі нам будзе больш складана.

Акрамя таго, працягнем займацца звыклай для пісьменніцкай супольнасці працай па ўмацаванні грамадскіх адносін паміж людзьмі. Праз электронныя інфармацыйныя сродкі будзем пашыраць прапаганду нашых кніг, чытання. Будзем вышукваць новыя формы прыцягнення чытацкай

праекты

Жыровіцкая святыня

Энцыклапедычнае прачытанне

Беларуская Энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі падрыхтавала да выдання энцыклапедычны даведнік, прысвечаны гісторыі Жыровіцкага Успенскага манастыра, абразу Жыровіцкай Маці Божай і паселішчу Жыровічы Слонімскага раёна.

Праект, які склаў кандыдат багаслоўя, дацэнт, прарэктар Мінскай духоўнай семінарыі А. В. Слесараў, прысвечаны 550-годдзю з'яўлення ўнікальнай нацыянальнай праваслаўнай святыні — абразы Жыровіцкай Маці Божай, 500-годдзю Жыровіцкага Успенскага манастыра. Абраз Жыровіцкай Маці Божай — рэліквія, якая прызнана і праваслаўнай, і каталіцкай канфесіямі цудатворнай хрысціянскай святыняй.

У выданне ўваходзіць больш як 200 артыкулаў. Сярод аўтараў — намеснік Жыровіцкага манастыра, рэктар Мінскай духоўнай семінарыі М. П. Альпак (архіепіскап Навагрудскі і Слонімска-Гурыі), першы прарэктар Мінскай духоўнай семінарыі Ю. М. Сакалоў (іерарман Афанасій), святшчэннік, прафесар Мінскай духоўнай семінарыі Г. Э. Шчаглоў, дацэнт Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Г. А. Лаўрэцкі, протадыякан, выкладчык Мінскай духоўнай акадэміі і Мінскай духоўнай семінарыі П. У. Бубнаў.

Энцыклапедыя пра Жыровічы і Жыровіцкі манастыр, відавочна, — першая ластаўка падобнага кшталту. Сам факт стварэння выдання заслужвае высокай адзнакі. Несумненна, такая грунтоўная, шматтабличная кніга пракладвае новыя традыцыі ў энцыклапедычным кнігавыданні.

Сяргей ШЫЧКО

вернісаж

З павагай да традыцый

Традыцыйная выстаўка «Вясна 2020» прафесійных мастакоў «Маладзечна», прысвечаная 180-годдзю з дня нараджэння Францішка Багушэвіча, праходзіць у Палацы культуры горада Маладзечна.

Кушыяны — сакральная месца, якое прыцягвае творцаў. Яшчэ да адкрыцця музея-сядзібы Францыска Багушэвіча мастакі Маладзечна разам з арганізатарам творчых паездак Юрыем Церабуном кожны год наведвалі кушыянскую сядзібу пісьменніка, малявалі з прыроды.

Часта ў пленэрах удзельнічалі Ядвіга Раздзялоўская, Кастусь Харашэвіч,

Фота Кастуся Дробава.

увагі. Ужо з'явіліся новыя цікавыя кліпы, буктрэйлеры, тэсты...

Творцы ўпэўнены: жывое, спагаднае, пазітыўнае слова пісьменнікаў дапаможа грамадству пераадолець і гэтую бяду, а на фоне цяперашніх сусветных падзей з'явіцца новыя творы, якія ўвойдуць у сучасны літаратурны працэс.

Дарэчы, у гэтыя дні журы міжнароднага літаратурнага конкурсу «Нашай Перамозе — 75» вызначае пераможцаў. Як ужо паведамлялася, у творчым спаборніцтве бралі ўдзел больш як 1000 аўтараў з розных краін свету.

Пачалася работа па азнаямленні з кнігамі, пададзенымі ў Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь на Нацыянальную літаратурную прэмію за 2019 год.

Запрашаем далучыцца да паэтычнай акцыі Саюза пісьменнікаў Беларусі «Слова паэта — жыватворнае слова». На сайце СПБ, у Фэйсбуку шмат беларускіх паэтаў, твораў у выкананні аўтараў.

Алена СТЭЛЬМАХ, першы намеснік старшыні СПБ

імпрэзы

Часцінка айчыннай культуры

Напрыканцы кожнага месяца ў гімназіі № 174 г. Мінска для старшакласнікаў праводзіцца адзіны дзень інфармавання «ШАГ» (Школа актыўнага грамадзяніна) з запрашэннем дзяржаўных і грамадскіх дзеячаў, дэпутатаў, медыяных персон.

Гэтым разам госцем імпрэзы «Ганаруся сваімі славытымі землякамі» быў кампазітар, аранжыроўшчык, лаўрэат рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў Дзмітрый Даўгалёў, які распавёў пра свае найбольш значныя творы — рок-оперу «Агонь Праметэя», араторыю «Зорка Палын», кантату «Дарога-сцяжына матулі і сына» і інш.

Кампазітар працуе ў розных жанрах, але больш праявіў сябе ў песні. Добра вядомы яго творы: «Гаю мой, не кліч», «Пачакай», «А ты кажаш: вясна», «Зараніцы», «Падманіце мяне», «Тэлеграмы», «Белая лілея», «Не лёс», «Праз усе межы», «Дзве зоркі» і г. д. Дзмітрый Даўгалёў пазнаёміў прысутных і з творчасцю паэтаў Уладзіміра Пецюкевіча, Алега Журава, Аляксандра Вавілава.

Пранікнёныя музычныя кампазіцыі аўтара гучаць на розных фестывалях і конкурсах, прынамсі, у тэатры «Millenium» (Нью-Ёрк), у зале кангрэса (Тэль-Авіў), у канцэртных залах Хайфы, Ашдода, Натанам, Назарэта, у зале Цэнтральнага дома мастакоў (Масква), у канцэртнай зале «Кастрычніцкі» (Санкт-Пецярбург), на «Славянскім базары» і інш.

У душы гэтага таленавітага і сціплага чалавека музыка пасялілася назаўжды. Кожны раз яна радуе і захапляе слухачоў. Творчасць Дзмітрыя Даўгалёва — неад'емная часцінка нацыянальнай культуры.

Ганна КАЗЛОВА

акварэльных работ, створаных у ваколіцах Кушыян. Малады мастак Ягор Арццохоў шукае свой шлях у мастацтве, яго карціны зачароўваюць чысцінёй думкі і добра ўпісваюцца ў экспазіцыю. Аляксандр Пашкевіч у філосафскіх работах разважае пра час і сусвет. Лірычныя краявіды прадставіў Віктар Данилаў.

Выстаўка сведчыць: творчае аб'яднанне прафесійных мастакоў «Маладзечна» працягвае традыцыі, закладзеныя старэйшымі мастакамі, гісторыкамі, краязнаўцамі Маладзечанскага краю.

Мікола ГАРАДЗЕЦКІ

з нагоды

Да зорак ляцяць беларусы!

У серыі «Асобы» выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» другім выданнем пабачыла свет кніга «Пётр Клімук» пра двойчы Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманauta СССР, нашча земляка.

ўганаравання кніжным расповедам у серыі «Асобы».

Нагадаем, што раней у згаданай серыі выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» падаравала чытачу кнігі «Віктар Парфёнаў», «Аляксей Скакун», «Уладзімір Ліпскі», «Рыгор Бабчонак» і інш. Творчым праектам «Асобы» аўтарытэнае мінскае выдавецтва стварае ўнікальную бібліятэку жыццяпісаў знакамітых людзей Беларусі.

Мікола БЕРЛЕЖ

цікава ведаць

Новае даследаванне

У выдавецтве «Беларусь» у серыі «Падарожжа па родным краі» падрыхтавана да друку кніга «Цяпло жыровіцкай святыні».

Аўтар — вядомы слонімскай краязнаўца, пісьменнік, паэт Сяргей Чыгрын. Многія яго кнігі, найперш прысвечаныя гісторыі Гродзеншчыны, карыстаюцца попытам у айчыннага чытача.

— Штогод 20 мая ў вёсцы Жыровічы Слонімскага раёна адзначаецца свята Жыровіцкай іконы Божай Маці, — распавёў Сяргей Чыгрын. — Пяцісотгадовая гісторыя Жыровіцкай святыні пачалася ў той дзень, калі, паводле легенды, у XV стагоддзі хлопчыкі-пастушкі ўбачылі на дзікай грушы яркае ззянне невяліччай іконкі. Што здарылася далей, чытач даведаецца з нарысаў, сабраных у маёй кнізе «Цяпло Жыровіцкай святыні». Да сённяшніх дзён перадаюцца паданні пра дзівосныя вылячэнні людзей, як цялесныя, так і духоўныя.

У зборніку нарысаў аўтар распавядае пра стасункі, духоўную сувязь ураджэнцаў і жыхароў Слоніма, Слонімскага раёна з Жыровіцкай абшчэццю.

У серыі выдавецтва «Беларусь» «Падарожжа па родным краі» пабачылі свет ужо каля дзесяці кніг. Іх аўтары — пісьменнікі і краязнаўцы Ігар Пракаповіч, Алесь Марціновіч, Юрый Кур'яновіч і іншыя. Плануюцца новыя кнігі Алесь Марціновіча пра Драгічыншчыну, Мікалая Гайбы — пра Навагрудчыну.

Сяргей ШЫЧКО

зваротная сувязь

Раманы і казкі пра жыццё

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае да знаёмства з літаратурна-мастацкімі і пазнавальнымі праектамі. У суботу і нядзелю ў «Паэтычнай раницы» прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Змітрака Бядулі. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе вершы Алены Ігнацук. У нядзелю ў аўтарскай праграме Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы» слухайце гутарку з загадчыкам літаратурнай часткі тэатра імя Якуба Коласа Алесем Замкоўскім. Пра навінкі літаратуры пойдзе гаворка ў публіцыстычнай праграме «Кнігалюбу», якая выходзіць на канале «Культура» па суботах. Нядзельны літаратурны

праект «Запрашаем у кнігарню» прапануе агляд штодзённіка «ЛіМ».

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы гучаць старонкі кнігі Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — рамана Эрыха Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя вечарам прапануюць апаваданні «Баклажаннае прысмакі» Ірыны Тулушай і «Хмарка» з цыкла «Казкі жыцця» Якуба Коласа.

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць заключная

частка радыёверсіі спектакля «Напісанае застаецца» па аднайменнай п'есе Алесь Петрашкевіча, а таксама спектакль «Мой Сябра Віні-Пух» паводле кнігі Алана Мілна. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра чакае радыёспектакль «Пінская шляхта» паводле Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча ў выкананні артыстаў Пінскага драматычнага тэатра.

Штовечар для маленькіх слухачоў на «Культуры» гучыць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — старонкі кнігі Паўла Місько «Навасёлы».

з пошты «ЛіМа»

Памяць з нічога не нараджаецца

У Мінскай вобласці 22 сельскія раёны. Асобная адміністрацыйная адзінка — горад Жодзіна. У многіх раёнах ёсць гарадскія пасёлкі Рудзенск, Свіслач, Радашковічы, Гарадзья, Дружны і інш. (усяго 13). Адпаведна дзейнічаюць раённыя і гарпасяльковыя бібліятэкі. І толькі дзевяць з раённых кніжніц носяць імёны пісьменнікаў. Дакладней — восем. Барысаўская — імя генерала Івана Каладзеева, кніжніка, калекцыянера, Нясвіжская — імя Паўлюка Пранузы, Вілейская раённая — імя Ганны Новік, Маладзечанская і Смалявіцкая — імя Максіма Багдановіча, Уздзенская

раённая — імя Паўлюка Труса, Крупская — імя Янкі Купалы, Капыльская — імя Анатоля Астрэйкі, Мядзельская — імя Максіма Танка, Мінская абласная бібліятэка носіць імя А. С. Пушкіна.

Так, ведаць, не з Міншчыны народны паэт Беларусі Якуб Колас... Не гучыць яго імя ў назве бібліятэкі. Не з Міншчыны і Пятро Глебка. Не з Міншчыны народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч... А, між тым, усе яны нарадзіліся ва ўрадлівай на таленты сталічнай вобласці.

Тэма мемарыялізацыі бібліятэк, тэма ўшанавання пісьменніцкіх біяграфій, імёнаў праз назвы кніжніц і вуліц

гучыць і гучала шмат разоў. Раней пасля смерці літаратараў яшчэ прымаліся ўрадавыя пастановы, ствараліся камісіі, у тым ліку — і ў творчым саюзе. Чаму б не вярнуцца да такой практыкі цяпер?!

Канешне ж, у дні, калі ўвесь свет заклапочаны праблемамі, якія прынес каранавірус, гэтым не зоймешся... Ёсць процьма іншых першачарговых задач. Але задумацца — з разлікам на рэалізацыю добрых спраў па ўшанаванні знакамітых суайчыннікаў — пэўна, патрэбна.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

18 красавіка 80 гадоў спаўняецца Эдуарду Ханку, кампазітару, заслужанаму дзеячу культуры БССР, народнаму артысту Рэспублікі Беларусь.
19 красавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Ноны Нікевай, спявачкі, педагога, заслужанай артысткі БССР.
20 красавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Адольфа Клімовіча (1900—1970), грамадскага дзеяча, журналіста, выдаўца.

20 красавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Летуна (1935—2001), скульптара.
20 красавіка 80-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Капшай, мастак-афарміцель, жывапісец, графік.
20 красавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Мархеля (1940—2013), літаратуразнаўца, перакладчыка, паэта.
20 красавіка 70-годдзе адзначае Тамара Сакалова, майстар дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

21 красавіка — 185 гадоў з дня нараджэння Ялегі Пранціша Вуля (сапр. Элігіі-Францішак Карафа-Корбут) (1835—1880-я), паэта.
22 красавіка, 80 гадоў спаўняецца Івану Сабілу, пісьменніку, перакладчыку.
22 красавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Георгія Лаўрова (1910—1993), акцёра, заслужанага артыста БССР.
23 красавіка 80-гадовы юбілей святкуе Віктар Казько, празаік.
24 красавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Анатоля Вязова (1910—1986), артыста цырка, заслужанага артыста БССР.

«ЛіМ»-люстэрка

Аўтаграфы знакамітых творцаў выаставяць на дабрачынны аўкцыён у падтрымку літаратурнага часопіса «Звезда», паведаляе «ИТАР-ТАСС». 80 выстаўленых на таргі лотаў звязаны не толькі з легендарным часопісам, але і з гісторыяй рускай літаратуры XX стагоддзя наогул. Гэта аўтаграфы, фатаграфіі і творы Іосіфа Бродскага, Міхаіла Зощанкі, Сяргея Даўлатава, Аляксандра Кушнера, Андрэя Бітава і многіх іншых паэтаў і празаікаў. Сярод лотаў — унікальныя нумары часопіса, у тым ліку з першай публікацыяй фрагмента будучага «Рэквіема» Ганны Ахматавай.

Гісторыі і фотаздымкі абаронцаў перадалі з мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» на вечнае захоўванне ў Музей Перамогі ў Маскве, паведамляе РІА «Новости». «Ёсць тыя, хто са зброяй у руках трымаў абарону да апошняга, аказваючы супраціўленне ворагу. А ёсць і тыя, хто загінуў у самым пачатку вайны. Цяпер гісторыі і фатаграфіі 277 чалавек перададзены на вечнае захоўванне ў Музей Перамогі, дзе кожны зможа ўбачыць іх у экспазіцыі «Асобы Перамогі», — цытуе РІА «Новости» словы загадчыка аддзела «Музей вайны — тэрыторыя міру» мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» Алены Грыцук. «Асобы Перамогі» — мультымедыыйны праект па стварэнні ўсенароднага гістарычнага дэпазітарыя, прысвечаны збору і захаванню інфармацыі аб тых, хто ў гады Вялікай Айчыннай вайны змагаўся з нацызмам.

Белтэлерадыёкампанія прыме ўдзел у тэлевізійным праекце Еўрапейскага вяршальнага саюза «Еўрабачанне: Europe Shine a Light», перадае БелТА. У прамым эфіры з дапамогай відэапаштовак пераможцы і зоркі «Еўрабачання» розных гадоў, а таксама артысты адмененага конкурсу звернуцца да свету са словамі падтрымкі і падзякі, прадставяць найбольш яркія 30-секундныя фрагменты сваіх конкурсных кампазіцый і выканаюць агульную песню. Ад Беларусі ўдзел у праекце прыме пераможца нацыянальнага адбору на «Еўрабачанне-2020» — гурт VAL. Двухгадзінае тэлешоу «Еўрабачанне: Europe Shine a Light» будзе транслявацца ў прамым эфіры з тэлестудыі ў Нідэрландах. Вядучыя Шанталь Янзен, Эдсілія Рамблі і Ян Сміт прадставяць тэлемасты з краінамі-ўдзельніцамі і артыстамі і змогуць усталяваць кантакт з мільёнамі глядачоў па ўсім свеце. У прамым эфіры на «Беларусь 1» праграма выйдзе 16 мая ў 22.00. Каменціраваць шоу будзе Яўген Перлін.

Нацыянальны мастацкі музей Беларусі ўвайшоў у топ найлепшых музеяў папулярнасцю ў наведвальніцкай віртуальнай экскурсіі. У першую дзесятку музеяў СНД увайшлі таксама Траццякоўская галерэя і Пушкінскі музей у Маскве, Рускі музей у Санкт-Пецярбургу, Дзяржаўны музей мастацтваў імя А. Касцеева ў Алматы, Нацыянальны музей мастацтваў у Баку, Нацыянальная галерэя Арменіі ў Ерэване, Дзяржаўны музей мастацтваў у Ташкенце, Нацыянальны музей мастацтваў у Кішыніёве, Кыргызскі нацыянальны музей выяўленчых мастацтваў імя Г. Айціева ў Бішкеку. Рэйтынг падрыхтаваны парталам «Турстат» па выніках вывучэння папулярнасці музеяў, а таксама аналізу прапаноў віртуальных экскурсій і тураў па экспазіцыях.

Пазнаёміцца з рэтраспектывай твораў Эндзі Уорхала ў лонданскай галерэі Tate Modern можна віртуальна. У апісанні да відэаэкскурсіі музеяў запрашае гасцей разам з куратарамі абмеркаваць творчасць мастака, аналізуючы работы праз прызму яго асабістай гісторыі. У экспазіцыі прадстаўлена больш за сто работ, у тым ліку і культурная імерсіўная інсталяцыя «Сярэбраныя аблокі». Адна з 12 залаў цалкам прысвечана гісторыі знакамітай «Фабрыкі» Уорхала — нью-ёркскай арт-студыі, якая стала месцам сустрэч багемы. Маштабная выстаўка, прысвечаная жыццю і творчасці мастака, дызайнера, пісьменніка, выдаўца і кінарэжысёра, будзе адкрыта да верасня.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Сімвал жыцця, знак неўміручасці

Сакрэтамі стварэння велікоднай пісанкі падзялілася народны майстар Валянціна Пісарэнка, якая захапілася гэтым мастацтвам яшчэ ў 1982 годзе, калі працавала ў Музеі беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах. Падрабязна гісторыю свайго захаплення яна распавяла на старонках выдання «Пісанкі. Ілюстраваны майстар-клас», што пабачыла свет у сталічным выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» ў серыі «Энцыклапедыя народнага майстра».

Пазнаёмілі аўтара з традыцыямі пісанкі супрацоўнікі Каламыйскага музея народнага мастацтва Гудульшчыны, што на Украіне.

Валянціна ды іншыя супрацоўнікі музея настолькі былі ўражаны прыгажосцю пісанак, характэрным іх карункавым узораў, што адразу ж загарэліся жаданнем спасцігнуць гэтае народнае мастацтва! Самастойна пачалі рабіць прылады для стварэння пісанак. Але нездарма ўмельцы перадаюць свае сакрэты адно аднаму. Калі іх не ведаць, можна ўсё жыццё вынаходзіць ровар ды так і не вынайсці... Тое, што атрымлівалася ў выніку тых высілкаў, было далёкім ад ідэалу, які ўяўлялі сабою музейныя экспанаты.

Ды ёсць папулярная цыпер тэорыя, заснаваная на назіраннях за жыццём: калі натхніцца нейкай добрай ідэяй, калі авалодае табою жаданне, то ўсё свесце будзе спрыяць ажыццяўленню мары... Пабачыла свет у той час выданне Я. М. Сахуты «Народнае мастацтва Беларусі: традыцыі і сучаснасць». З кнігі, дзе была інфармацыя

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

і пра пісанкі, музейшчыкі даведаліся: малюнкi на беларускіх вырабах пачатку XX стагоддзя былі падобныя да пісанак з Каламыйскага музея. У хуткім часе раўбіцкі музей арганізаваў выстаўку беларускіх тканін і саломплянцён ў Каламый, куды і паехала Валянціна Пісарэнка. Грэх было не скарыстацца магчымасцю лепш засвоіць мастацтва пісанкі: вечарамі, пасля выставачных мерапрыемстваў Валянціна пераймала досвед украінскага рэстаўратара-пісанкаркі Марыі Балядзюк. Стварэнне ўласнай калекцыі беларускай музейшчыцы пачалося з таго, што на Каламыйскім рынку яна набыла свае першыя ўкраінскія пісанкі.

Сапраўднае майстэрства прыйшло не адразу, а праз гады карпатлівай працы. Штогод перад Вялікаднем Валянціна стварае чудаўныя вырабы, дорыць блізікім і сябрам, праводзіць майстар-класы. Асаблівасцю выдання В. Пісарэнкі з'яўляецца тое, што аўтар на яго старонках падрабязна, крок за крокам, падзялілася сакрэтамі майстэрства стварэння пісанкі, праілюстравалі кожны з этапаў малюнкамі інструментаў і прыкладамі іх прымянення.

Як сведчыць гісторыя, існуе некалькі спосабаў фарбавання і ўпрыгожвання велікодных яек. Традыцыйна звычайна сярод іх — крашанка — звычайнае фарбаванае ў шалупінні цыбулі (ці іншымі фарбавальнікамі) яйка, знаёмае кожнаму хрысціянину. Менавіта крашанкай пачынаюць велікодную трапезу, дзелячы асвячонае чырвонае яйка на колькасць чалавек за сталом.

Галунка ад крашанкі адрозніваецца тым, што яе робяць на выдзьмутым яйку. Раней, бывала, і ўмацоўвалі смалой ці нават волавам, каб выкарыстаць у велікодных спаборніцтвах-бітках. Праўда, такога гульца-махляра і самога маглі пабіць.

Робяць прыгожыя вырабы не толькі з яек — для гэтай мэты выкарыстоўваюць і штучныя яйкападобныя драўляныя, шкляныя, гліняныя, гіпсавыя формы, якія размалёўваюць пэндзлем рознымі фарбамі. Гэта называецца маляванкай.

Крапанка ствараецца на яйку пры дапамозе анілінавых фарбавальнікаў і гарачага воску. Воск плаваць над полым свечкі, робяць ім рознакаляровыя плямкі.

Шкробанка, ці скрабанка, атрымліваецца пры дапамозе кухоннага нажа, кравецкага шыла ці шаршаткі на крашанцы. Малюнак утвараецца, калі паверхню прашкробаюць да яе асноўнага колеру. Таму шкробанка заўжды двухкаляровая. Частыя выявы на ёй — крыж, разеткі і спалучэнні літар «ХВ».

Пісанка — гэта яйка, дэкарыраванае малюнкам у двух ці больш колерах спосабам васкавага рэзервання. Яйка абавязкова павінна быць сырым. Прызначэцца такі выраб для дарэння. Здаўна пісанка служыла абярэгам таму, каму яе дарылі, той хаце, дзе знаходзілася.

Дарэчы, беларускія пісанкі адрозніваюцца найперш малюнкам, колерам, інструментам выканання. У асноўным, як падае аўтар, яны манахромныя, у двух колерах.

Фота Аліны Кірвічык.

Быў час, калі ўзоры беларускіх пісанак і тэхнікі іх выканання былі больш разнастайныя. Выкарыстоўваўся стужкавы роспіс. Адметна, што традыцыйны роспіс велікодных яек у 2013 годзе была ўнесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь як элемент нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Самыя старажытныя пісанкі з тых, што захаваліся на Беларусі, датуецца 1930-мі гадамі. Іх можна пабачыць у Дзяржаўным гісторыка-археалагічным музеі Гродна. Калекцыя гэтая чужа ацалела ў гады Другой сусветнай вайны. Тры гады таму ў г. п. Сапоцкін Гродзенскай вобласці адкрыўся Музей пісанкі. Тут захоўваецца больш за 500 яек, размалюваных самым разнастайным чынам, але ў асноўным згодна з мясцовымі традыцыямі. У музеі можна не толькі самому паспрабаваць зрабіць «сапоцкую пісанку», але і навучыцца тэхніцы вырабу вербных букетаў, азнаёміцца з калекцыяй рарытэтных паштовак да галоўнага хрысціянскага свята. Традыцый для музея стала адзначаць свята пісанкі напярэдадні Вялікадня.

Яна БУДОВІЧ

Кросны ваўкавыскіх рамёстваў

Ваўкавыскі раённы Цэнтр рамёстваў (Роскае адзяленне), адзін з найстарэйшых у рэгіёне, быў заснаваны больш як дваццаць гадоў таму. Знаходзіцца ў гарадскім пасёлку Рось. Сёння тут дзейнічае 7 гурткоў (5 з іх — дзіцячыя): ткацтва, вязання пруткамі і шпідэлкам, вышыўкі, роспісу па тканіне, пісанкі, керамікі і інш.

— Пры нашай установе працуе музей народнага побыту, які штогод папаўняецца старажытнымі прадметамі, — распавяла намеснік дырэктара Цэнтра рамёстваў Святлана Кудаш. — Музей мае дзве залы. У першай прадстаўлены ручнікі, узоры народных тканін, дываны, ходнікі, элементы Ваўкавыскага строю, якія былі ўзноўлены намаганнямі супрацоўнікаў цэнтра. Другая зала прысвечана прыладам працы, рэчам хатняга і гаспадарчага ўжытку. Нашы супрацоўнікі праводзяць майстар-класы і гасцёўні, выстаўкі і экскурсіі, гутаркі і віктарыны, гульнявыя і святочныя праграмы. Ладзяцца этнаграфічныя экспедыцыі, ствараюцца метадычныя выданні, аформлена картатэка народных майстроў — каля 80 чалавек. На падставе этнаграфічных даследаванняў распрацавалі, дарэчы, у вершаванай форме абрад «Брама», ці «Выкуп нявесты», які карыстаецца вялікім попытам у наведвальнікаў.

Супрацоўнікі цэнтра з гонарам падкрэсліваюць, што ў 2012 годзе «Традыцыя простага двухнітовага ткацтва

Яніна Іюльская за работай.

ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. Майстрыхі Ганна Кулеш з Росі і Любоў Балён з вёскі Студзянец навучыліся ткаць яшчэ ў маленстве ад сваіх маці і пранеслі гэтыя навыкі праз усё жыццё. Традыцыю ткацтва прадоўжыла майстар народных і мастацкіх промыслаў Яніна Іюльская, якая ў сваю чаргу перадае майстэрства юным ткачам.

— Простае двухнітовае ткацтва — самае распаўсюджанае перапляценне, якое выступае ў якасці ўніверсальнага фону для дэкару, выкананага ў іншых ткацкіх тэхніках, — адзначыла Святлана Кудаш. — У такой тэхніцы выраблялі тканіны на адзенне — палатно для кашуль, спадніц, фартухоў, ручнікі, поцілкі, ходнікі. Вырабы, выкананыя ў гэтай тэхніцы, да нашага часу захоўваюцца і выкарыстоўваюцца многімі вясцоўцамі. Але як пастаянны занятак і хатняе рамяство простае двухнітовае ткацтва сустракаецца ўжо вельмі рэдка. Таму носьбіты традыцыі стараюцца перадаць сваё рамяство мясцовым школьнікам і моладзі.

Традыцыя двухнітовага ткацтва была характэрна для ўсёй Ваўкавышчыны і мае адметныя лакальныя варыяцыі, якія адлюстроўваюць

характар мясцовай і рэгіянальнай культуры — важкі элемент спадчыны. Тутэйшае ткацтва адрозніваецца ад іншых рэгіянаў перш за ўсё асаблівасцямі навіўкі асновы (выкарыстоўваюць для гэтага старажытны спосаб — навіўку на рухомай раме), падругое, каляровай гамай, матэрыяламі, якія ўжываюцца, і нават ткацкім станком — «варштатам».

Гісторыя простага двухнітовага ткацтва менавіта ў Ваўкавыскім раёне даследавана мала, але не выклікае сумнення, што гэты від рамяства — самы старажытны ў Беларусі і вядомы з XI—XIII стагоддзяў, калі ва ўжытак увайшоў гарызантальны ткацкі станок з нітамі і панажамі — так званыя кросны. Вельмі важна, што менавіта гэты элемент простага ткацтва быў узяты пад ахову дзяржавы, бо ён — аснова ўсяго ткацтва, што само па сабе ўяўляе вялікую каштоўнасць.

Наведаўшы Ваўкавыскі раённы Цэнтр рамёстваў, можна ўбачыць багатую калекцыю старажытных экспанатаў, пазнаёміцца з традыцыйнымі рамёствамі, даведацца пра сучасныя тэндэнцыі ў дэкарацыўна-прыкладным мастацтве, зразумела, сустрэцца з таленавітымі майстрамі і гурткоўцамі, узяць удзел у майстар-класах, набыць арыгінальную сувенірную прадукцыю.

Раіса МАРЧУК
Фота Кастуся ДРОБАВА

Фрагмент экспазіцыі музея народнага побыту.

Ваўкавыскага раёна», якая захоўваецца ўжо чацвёртым пакаленнем тутэйшым жыхароў, была ўнесена

Будынак Ваўкавыскага раённага цэнтра рамёстваў.

Андрэй **КАРОЛЬ:**

«Мастацкі тэкст — больш прамы шлях да чытача»

Зусім нядаўна ў Выдавецкім доме «Звязда» выйшаў раман з назвай «Румянец анемона». Увага ў ім засяроджана на гістарычных абставінах фарміравання дыялогу паміж усходняй і заходняй культурамі ў эпоху элінізму. Аўтар Андрэй Кароль — рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар педагагічных навук — распавёў пра адрозненні ў працы з мастацкім і навуковым тэкстам, шчыльную сувязь паміж здабыткамі эпохі элінізму і сённяшнімі інвацыямі ў педагогіцы, а таксама пра ролю вывучэння літаратуры ў фарміраванні асобы.

— Гэта ваша першая мастацкая кніга. Што стала імпульсам для яе напісання і выдання?

— Хутчэй за ўсё, тут спрацавалі разам некалькі фактараў: і мае навуковыя даследаванні, якія закранаюць даволі цікавы перыяд сусветнай гісторыі — эпоху элінізму, і пэўная аматарская цікаўнасць, бо я з дзяцінства захапляюся гісторыяй.

— Чаму вы засяродзілі ўвагу менавіта на гэтым гістарычным перыядзе?

— Сістэма з’яўляецца навучаннем на аснове дыялогу, распрацаваная мной, заснавана на пэўных метадалагічных, філасофскіх, псіхалагічных каранях. З пункту гледжання філасофіі і гісторыі такімі каранямі і з’яўляюцца стасункі, дыялог паміж дзвюма выбітнымі цывілізацыямі культурнага тыпу — заходняй і ўсходняй. Дзе, як не ў эпосе элінізму, калі, па словах Плутарха, перамяшаліся народы ўсходу і захаду, шукаць гэты найбагацейшы факталагічны матэрыял?.. Пасля распаду імперыі Аляксандра Македонскага ўтварылася некалькі буйных дзяржаў на тэрыторыі Блізкага і Сярэдняга Усходу — дзяржава пталемейў у Егіпце, дзяржава сельўкідаў на тэрыторыі сучасных Сірыі, Ірана, Палесціны і шэрагу іншых краін. Такія дзяржавы і ўяўлялі сабой цэнтр заходне-ўсходняга дыялогу, бо грэка-македонская культура прынесла на землі, дзе існавала ўласная сістэма вераванняў і традыцый, шмат свайго. Дагэтуль няма адказу на пытанне, што тады адбылося: элінізацыя ўсходу або арыенталізацыя захаду.

З пункту гледжання педагагічнай навукі, у гэтым перыядзе важна зразумець, да чаго прывёў сінтэз палярных культур. Калі браць пракцыю на тэлекскасць адукацыі, то гэта актыўнасць, дзейнасць вучня, рацыянальныя спосабы спасціжэння свету і ў той жа час абсалютна ўсходні тып: ірацыянальнасць, псіхафізіялагічнасць, культуры маўчання і гэтак далей.

Адна з маіх прац, якая выйшла ў пачатку 2000-х гадоў, прысвечана дыялогу ўсходняга і заходняга культурнага тыпаў у мадэрнізацыі адукацыі — абагульненне самых розных бакоў жыцця людзей старажытнай эпохі праз тое, як гэта можа быць карысным у стварэнні сістэмы навучання. Давялося даследаваць шмат манаграфій на гэтую тэму. Падалася цікавай ідэя пераасэнсавання пэўных выключна гістарычных падрабязнасці, мала знаёмыя і звычайнаму гісторыку, які не займаецца гэтым перыядам. Змяшэнне народаў Усходу і Захаду — значна большае, чым проста гістарычны перыяд, гэта эпоха, якая абсалютна змяніла свет, той дыялог логікі і вобраза, дзвюх сістэм мыслення, якія, па словах Вернэра Гейзенберга, заўсёды прыводзяць да чагосьці новага. Тады адбылося фарміраванне хрысціянства.

Я намагаўся максімальна падрабязна перадаць гістарычны кантэкст — праз разнастайны побыт. Калі паглыбіўся ў кантэкст, стала вельмі цікава раскрыць псіхалогію дзеючых асоб. Вельмі шмат імёнаў там прыдуманых, але ёсць і тыя, што сустракаюцца ў гістарычных дакументах. Гісторыя разам з філасофіяй і пэўнай псіхалогіяй працавалі на навуковыя мэты.

— Чаму для адлюстравання гэтай эпохі выбралі менавіта фармат мастацкага твора?

— Я не прафесійны даследчык гісторыі, але захацелася гэта ўсё раскрыць, расфарбаваць і даследаваць праз псіхалогію. Было вельмі цікава паказаць

Фота Кастуся Дробава.

ую гістарычную палітру, не толькі знешнюю, але і ўнутраную, людзей, якія тады жылі.

— Лягчэй было пісаць мастацкі твор, чым навуковы працы?

— Навука патрабуе строгай дэтэрмінаванасці, усё павінна быць лагічна абгрунтавана. Так сама арганізавана славесна-лагічнае мысленне, гэтым характарызуецца тэорыя атамізму, якая ляжыць у аснове асэнсавання заходняга культурнага тыпу — калі з літар мы складаем словы, са слоў — сказы. Зусім іншы стыль мыслення, пісьма ва ўсходнім успрыманні: рэлятывізм, хвалевае прырода свядомасці, у якой няма чорнага і белага, бо гэта ўзаемазвязаныя рэчы.

Калі паглыбляешся ў стварэнне мастацкага тэксту, гэта вялікая лямка, бо пераходзіш у зусім іншую палярнасць, пераступаючы праз своеасаблівую бездань, бясконцасць. У роўнай ступені складана пасля вярнуцца, перастроіцца. Але, калі шукаеш нейкага адпачынку, гэта карысна. Хаця і вельмі складана. У мяне змяніўся стыль навуковых артыкулаў пасля таго, як пачаў практыкаваць такія рэчы.

Раман «Румянец анемона» пісаў, калі яшчэ не быў нават кандыдатам навук. Пачаў у 1999 годзе, скончыў у 2003-м. Пасля ўзяў пэўную паўзу і не вяртаўся да гэтага. Успрымаў літаратурную творчасць як хобі, не больш, і ніколі не прэтэндаваў на званне прафесійнага пісьменніка, але разумею, што мастацкая форма данясення любога матэрыялу — іншы шлях дайсці. Навуковыя тэксты ўтрымліваюць шмат цікавых звестак, але яны існуюць найперш у спецыфічнай, абмежаванай сферы і не дойдучь, хутчэй за ўсё, да звычайнага чалавека. Мастацкі тэкст — больш прамы шлях да чытача. У маім выпадку ён дазваляе праз зразумелую форму рэалізоўваць змест, які мае навуковую спецыфіку. Таму ў канцы 2019 года з’явіліся «З’яўляюцца казкі: навучанне праз адкрыццё» — вельмі цікавы праект, у якім далёкая ад навукі форма казак раскрывае глыбокія педагагічныя рэчы, канкрэтныя стрыжневыя моманты дыдактыкі праз жыццё персанажаў, якія будуць цікавыя не толькі маленькім чытачам, але і іх бацькам. Ідэя праекта — стварыць такі ланцужок матэрыялаў, пачынаючы ад аўдыторыі самых маленькіх і да самых дарослых, які б утрымліваў

пэўныя рэчы, што застаюцца непарушнымі на працягу ўжо тысячагоддзяў і ў той жа час увасоблены ў канкрэтныя інавацыйныя тэхналагічныя сістэмы навучання.

— А якім вы бачыце чытача «Румянца анемона»?

— Вопыт і практыка падказваюць, што не ўсё, што прызначана для дзяцей, будзе запатрабавана толькі дзіцячай аўдыторыяй. Таксама і гэтая кніга. Яна найперш прызначана чалавеку, які хоча падумаць, у чымсьці разабрацца. Фінансавыя, ваенныя, гістарычныя тэмы і працэсы, звязаныя з эпохай элінізму, актуальныя і сёння, таму кожны можа знайсці штосьці цікавае для сябе. Але кніга больш арыентавана на дарослую аўдыторыю, паколькі там закранаюцца даволі сур’ёзныя псіхалагічныя праблемы.

— Што вам бліжэй з мастацкай літаратурай, ці ёсць любімыя кнігі або аўтары?

— Вядома ж, ёсць. Калі казаць пра паэзію, то гэта японская лірыка — «Творы ста паэтаў». Сто шэдэўраў былі аб’яднаны ў 1235 годзе ў адну структуру вядомым паэтам Фудзіварано Тэйка. Іх можна перачытваць і кожны раз знаходзіць нешта новае, прычым не толькі паэтычныя рэчы, але і псіхалагічныя, гістарычныя, педагагічныя. Другое — Барыс Пастарнак, яго позняя творчасць — «Сестра мая — жыць», вершы Юрыя Жывага. Проза — шэраг кітайскіх класічных аўтараў. Астатняе — больш пад настрой. Часта

даводзіцца сутыкацца, з аднаго боку, з навуковым творам, але, з іншага боку, калі яно напісана ў лёгкай і прыгожай форме, то гэта ўжо і чытацца можа не як навуковы твор. Чытаю з задавальненнем усё, што тычыцца сённяшняй філасофскай прозы, псіхалогіі. Часам пад настрой магу звярнуцца і да вядомых яшчэ з дзяцінства пісьменнікаў, напрыклад Джэймса Фенімора Купера.

— Ці адчуваеце вы чый-небудзь уплыў на ўласны мастацкі стыль?

— Хутчэй не. Мне вельмі падабаецца стыль Альбэра Камю, але гэта зусім іншая гісторыя. Я таму і не лічу сябе пісьменнікам, бо не магу сказаць, што вучыўся гэтаму.

— Як вы ацэньваеце ролю вывучэння літаратуры ў навучанні сучасных спецыялістаў?

— Усё мае два бакі. Сёння можна нівельваць добрыя і правільныя рэчы, загорнутыя ў бліскучую абалонку, калі дзейнічаць неразумна з пункту гледжання тэхналогіі рэалізацыі мэт. У адукацыі мож

на мець выдатныя прадметы, тэмы і назвы параграфу, але яны не будуць працаваць так, як і спробы растлумачыць дзіцяці, што ёсць добра і што — кепска. Важна, як гэта рабіць: проста знешне ўздзейнічаць на яго, намагаючыся штосьці змяніць у дзіцячым унутраным свеце або стварыць умовы, у якіх ён сам дойдзе да пэўных высноў. Тут мы сутыкаемся з выразнымі адрозненнямі паміж ведамі і інфармацыяй. Інфармацыя — агульная, яна навокал. Веды — тое, што здабывае сам чалавек, калі ён напэўна аб’екты свету сваім сэнсам праз дзейнасць. Дзейнасць павінна быць абавязкова. Усё астатняе — засваенне інфармацыі, пераўтварэнне — спрыяе інфармаванасці, але не веданню. Калі з такім жа

падыходам звяртацца да вывучэння літаратуры, то ёсць два шляхі — проста адукоўваць (хаця гэты падыход спараджае галоўнае пытанне «А навошта гэта патрэбна?») або накіраваць навучэнца на тое, каб ён праз сваю дзейнасць — напісанне эсэ, даследаванні — дайшоў да многіх рэчаў. Тады літаратура не стаіць адасоблена, а аказваецца арганічна ўплетенай у працэс, хаця ўсё адно галоўнае роля адводзіцца менавіта актыўнасці і матываванасці самога вучня.

Гутарыла Дар’я СМІРНОВА

Пачатак падарожжа

Напісаць нешта аўтабіяграфічнае — своеасаблівае спакуса для многіх пісьменнікаў. У адным тэксце выявіць і грунтоўны самааналіз, і зрэд эпохі, і атмасферную гісторыю — што тут можа быць дрэннага. Да таго ж усё, што заснавана на рэальных падзеях, тым больш з жыцця аўтара — гэта дадатковая рэкламная шыльда для чытачоў, бо, па-першае, камунікаваць (нават праз мастацкі тэкст) з рэальнымі людзьмі часта бывае цікавей, чым з уяўнымі, па-другое, шансы суаднесці з персанажам сябе значна павышаюцца.

Паэтка Вольга Гапеева — адна з беларускіх «чэмпіёнак» па пераўтварэнні асабістага ў літаратуру. Яе вершы яднаюць насычаную метафарычнасць з яскравай і адкрытай эмацыянальнасцю, паэтка нярэдка выкарыстоўвае вобразы, звязаныя з жаночай цялеснасцю, вырашае важныя пытанні, у тым ліку тыя, што тычацца прыняцця сваёй жаночасці і жаночай ролі ў сучасным грамадстве.

Яе дзядзінства прыпала на канец эпохі СССР і пачатак незалежнай Беларусі. Аўтарка бярэцца даследаваць уплыў савецкіх метадаў выхавання і патэрнаў светаўспрымання на фарміраванне асобы, выкарыстоўвае сябе і свае ўспаміны як лабараторны матэрыял і пільна ўсталявае сувязі.

Кніга «Кэмэл-Трэвэл» (2019, «Галіяф») выглядае як праект з камерцыйным патэнцыялам: прыгожая, што называецца, «інстаграмная» вокладка, запамінальная назва, слова «наватарскі» і шмат спасылак на эмацыянальны вопыт у анатацыі. Не магу сказаць, ці была сярод чытачоў гэтай кнігі хаця б пара чалавек, якія не ведалі, хто такая Вольга Гапеева. Улічваючы асаблівасці паэтычнай творчасці аўтаркі, гэтая кніга стане своеасаблівым раздзелам «Заўвагі» для яе вершаў: дэтальна

эмацыянальнага досведу аўтаркі раскрываюцца праз факты з біяграфіі.

Галоўная гераіня — дзяўчынка сярэдняга школьнага ўзросту, якая ў дваццаці раздзелах распавядае пра розныя аспекты штодзённага жыцця свайго і сваёй сям'і. Школьная форма, развод бацькоў, гульні ў двары, сутыкненні з дарослымі і равеснікамі, смерць хамлячка — яскравыя і ўплывовыя эмацыянальныя падзеі з жыцця дзяўчыны падаюцца ў прыкладна аднолькавым тоне, што добра падкрэслівае тлустую кропку, якая завяршае анатацыю да кнігі: «Але ўсё гэта зрабіла гераіню той, кім яна вырасла». Вынікам самааналізу, праведзенага аўтаркай у гэтых дваццаці раздзелах, паўстае філасофская і спакойная выснова. Раздзел «Пра смерць» відавочна невыпадкова апошні.

Дзяўчыны ў 2000-х ужо не насілі карычневых сукенак і чорных фартухоў, але таксама запляталі валасы і атрымлівалі такія ж самыя падарункі ад патрыярхату. Такія супадзенні спачатку падаліся смешнымі, а пасля навялі на думку, што гэтае падабенства вопытаў прадиктавана найперш прасторай. Можа, прастора, у якой мы жывём, сапраўды мацнейшая за час? Другая думка — пра тое, што ад часу і прасторы не так ужо моцна змяняецца вопыт быцця дзяўчынкай і прыняцця ў сабе жаночасці.

У змесце яго назва выглядае найменш дзіцячай з усіх. Але гісторыя нагадвае паўанекдатычнае выслоўе пра тое, што «хамлякі патрэбныя, каб дзеці ўпершыню пабачылі смерць», і зусім не сігналізуе пра момант унутранага сталення гераіні. Функцыя гэтай часткі бачыцца ў тым, што яна з'яўляецца квінтэсэнцыяй філасофскага прыняцця — настраю, якім прасякнуты ўвесь расповед Вольгі Гапеевай пра яе жыццё.

Часам іранічнасць і наўмысная падрабязнасць апісання некаторых

момантаў нагадваюць мне маю любімую дзіцячую кнігу «Дзяўчынка, з якой дзецям не дазвалялі вадзіцца» пісьменніцы Ірмгард Койн. Такі стыль добра перадае дзіцячае ўспрымання рэчаіснасці і выклікае ў чытача бескампрамісную сімпатыю да маленькай апавядальніцы. Але ў адрозненне ад майго прыкладу «Кэмэл-Трэвэл» не прыкідваецца дзіцячым дзённікам ці тым больш дзіцячай кнігай. Гэта відавочны «погляд назад», спакойны і ўдумлівы аналіз дарослага чалавека. Больш за тое, дзіцячы свет гераіні супрацьстаіць і супрацьпастаўляецца не столькі сусвету дарослых, колькі прасторы, яе ўласцівасцям, навізаным патэрнамі паводзін, традыцыямі, якія транслююцца дарослымі.

Кніга мае на мэце хутчэй разважанне пра асабістасць, чым стварэнне пэўнага вобраза эпохі. Мне, чытачы, чыё дзіцінства прайшло ў 2000-я, шмат што з апісанага аўтаркай было блізка і зразумела: у нас у школе таксама вісеў надпіс «хлеб — усяму галава», я ведаю абсалютна ўсе прыказкі, апісаныя ў раздзеле «Забавоны», і нават склалася так, што таксама адчула на сабе гартаванне бодем на мастацкай гімнастыцы. Дзяўчыны ў 2000-х ужо не насілі карычневых сукенак і чорных

фартухоў, але таксама запляталі валасы і атрымлівалі такія ж самыя падарункі ад патрыярхату. Такія супадзенні спачатку падаліся смешнымі, а пасля навялі на думку, што гэтае падабенства вопытаў прадиктавана найперш прасторай. Можа, прастора, у якой мы жывём, сапраўды мацнейшая за час? Другая думка — пра тое, што ад часу і прасторы не так ужо моцна змяняецца вопыт быцця дзяўчынкай і прыняцця ў сабе жаночасці.

Гэтая тэма ўпершыню ўзнікае ў кнізе ў шостае частцы, калі жанчына ўпікае дзяўчынак за тое, што яны гуляюць у мяч у двары. Жанчына бачыць у малодшакласніцах не дзяцей, а «дзевак, якім ледзь не заўтра замуж ісці», і, напэўна, мае на ўвазе, што ім варта было б заняцца больш адпаведнай полу і ўзросту справай, напрыклад, мыццём посуду.

Шлях успрымання сябе як жанчыны і жаночасці ўвогуле — значная тэма для творчасці Вольгі Гапеевай і для жыцця кожнай сучаснай жанчыны. Таму аўтарка акцэнтуюе ўвагу на сваім жаночым вопыце. Таму і здаецца, што «Кэмэл-Трэвэл» усё ж такі больш пра асобу, чым пра эпоху.

Мне нават захацелася, каб Вольга Гапеева напісала працяг — пра падлеткавы ўзрост, асобныя ўрокі працоўнага навучання, першы паход да гінеколага, пубертатныя трансфармацыі ў стасунках з людзьмі і стаўленне людзей да цябе, пачатак пошукаў сябе і згаданых у «Кэмэл-Трэвэл» пошукаў жанчыны ў кіно і літаратуры. Нягледзячы на тое, што гэтая тэма можа камусьці падацца ўжо зацяганай і залішне пошлай. Па-першае, аўтарка ўмее цікава распавядаць гісторыі з асабістага досведу. Па-другое, з жывымі людзьмі больш цікава размаўляць праз мастацкі твор і тым больш асацыіраваць з імі сябе. Патрэбнае, жыццё жанчыны дагэтуль даволі рэдка становілася прадметам для стварэння літаратурных твораў.

Дар'я СМІРНОВА

Шукайце жанчыну паміж радкоў

Як бы паэзія ні здавалася чымсьці высокім і недакранальным, вакол яе хапае стэрэатыпаў. Прычына гэтага ў тым, што яе чытаюць і пішуць звычайныя людзі, якія таксама атрымалі пэўны працэнт «апрамянення» сацыяльнымі традыцыямі. Першы і самы трывалы стэрэатып — пачатак гэтага тэксту — узнёсласць і абавязковая эмацыянальнасць, каб ад захаплення ажно вушы закладала, як пры ўзлёце самалёта.

Следам ідзе разуменне паэзіі як чагосьці «надыктаванага звыш», а паэта — толькі транслятара, стэнаграфіста, які на змест і форму сваёй дыктаванкі ніяк не ўплывае.

З усіх паэтычных стэрэатыпаў мне найбольш не падабаецца формула «жаночая паэзія». Пад ёй звычайна разумеецца нешта пра-каханне-або-цяжкую-жаночую-долю, і калі прамаўляецца мужчынамі, то — горшае за любую мужчынскую творчасць і зусім нявартае ўвагі. Апошняя опцыя, канешне, неабавязковая, часта яна маецца на ўвазе апырыры.

Іншымі словамі, нават калі на п'едэстале напісана гордае слова «паэт», гэта не ўратае ад ярлыкоў і фанцікаў. Але добраму аўтару такія дробязі звычайна як мінімум не перашкаджаюць.

Кніга паэтэсы Лізаветы Палеес «Я буду піць любоў» (2019, «Энцыклапедыкс»), як заяўлена ў анатацыі, — «працяг старой размовы пра вечнае: пра любоў (ці каханне?), пра душу, пра творчасць, гэта ўсё тая ж спроба знайсці адказы на пытанні, якія ставіць перад чалавекам жыццё».

Для працягу старой размовы аўтарка выкарыстоўвае адпаведныя метады — рытмічныя малюнкы, рыфмы як па падручніку, не выключаючы кроў — любоў і душою — з табою. Тым не менш сваім варыянтам формы аўтарка валодае абсалютна. Не чужы стылю Лізаветы Палеес і пафас узнёсласці, які часта суправаджае творы падобнай формы.

Если вдруг закричу я от гнева и боли, значит — чувствую, верю, надеюсь, дышу,

значит — надо готовить оружие к бою, разгуляться найдется где карандашу!

Выданне аздоблена прыгожымі карункавымі ілюстрацыямі і аформлена так, што настрой кніжкі, галоўныя тэмы і асаблівасці стылю паэтыкі можна адчуць ужо з самага пачатку. На вокладцы побач з анатацыяй і фотаздымкай аўтаркі змешчаны радкі, якія адлюстроўваюць яе погляд на творчасць як працэс і з'яву:

Я только перо Твоё, Господи! — только! Ни гордости нет, ни гордыни — нисколько.

З гэтага знаёмства з унутраным светам Лізаветы Палеес толькі пачынаецца. Замест

прадмовы ў кнізе змешчаны вытрымкі з рэцэнзій і меркаванні калег па пярэ, першы з якіх — Венямін Блажэнны. У цытаце з яго рэкамендацыі, датаванай 30 мая 1997 года, гаворыцца: «Вершы Лізаветы Палеес найперш эмацыянальныя — а гэта асноватворная якасць сапраўднай паэзіі...» Фраза пачынае тэкст, але пры гэтым абагульняе некалькі наступных старонак, поўных пахвальных для Лізаветы Палеес слоў. У іх лірыка паэтыкі прадстаўляецца як эталоннае адлюстраванне ў творчасці жаночых тэм, таямніц жаночай душы, што і сама паэтка хутка пацвярджае назвай першага раздзела «Быць жанчынай». Раскрыццё таямніц пачынаецца з дэкларацыйнага верша:

Любить себя — такая есть, Других немало я любила, Любить за преданность и честь, Любить за ветреность и силу.

Наступныя 39 старонак раздзела раскрываюць другі радок — амаль усе вершы, аб'яднаныя назвай «Быць жанчынай», — пра каханне. Але ці абмяжоўваецца гэтым быццём жанчынай?

Адна з якасцей, якія часта сустракаюцца ў звышэмацыянальных творах, — гэта рэзкасць

і імклівасць у фіксацыі пацучыя, якая даходзіць да такой ступені, што аўтар проста не паспявае загарнуць іх у шчыльную вобразную тканіну і ў выніку проста закідае чытача абстрактнымі назоўнікамі і награвашчваннем інфінітываў (часцей за ўсё рыфмаваных).

З аднаго боку, гэта скарачае дыстанцыю паміж аўтарскім выказваннем і чытацкім разуменнем, але, з другога боку, і змяншаецца вастрыня разумення.

Наступныя раздзелы ў зборніку распавядаюць пра погляды аўтаркі на творчасць і мастацтва, адлюстроўваюць жыццё душы, сны пра юнацтва і разважанні пра месца чалавека ў свеце, то-бок, поўнаасцю пацвярджаюць тэкст анатацыі. Але не пакідае адчуванне, што вочы аўтаркі глядзяць на чытача толькі з адваротнага боку вокладкі. Атрымліваецца, што пры ўсіх жарсцях і эмацыянальным накале чытач не даведваецца самага цікавага — што значыць быць Лізаветай Палеес? Напэўна, нават дасведчаным аўтарам стэрэатыпы ў паэзіі часам замінаюць узяць з сабой у свае творы, акрамя жанчыны і ўзнёслай паэтыкі, яшчэ і проста сябе.

Дар'я СМІРНОВА

Запрашэнне ў казку

Кніга вершаў і казак Уладзіміра Мазго «Вавёркі лушчаць зоркі», што нядаўна выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў традыцыйнай ужо серыі «Журавінка», — добры падарунак чытачам-пачаткоўцам. Упэўнены, што маленькім кнігалюбам будзе даспадобы гэты вобраз-дзея, які прачытваецца ўжо ў самой назве кнігі. Так і ўяўляеш вавёрак, што сядзяць сабе, як тыя арэхі, на ўмоўным дрэве і лушчаць зусім не арэхі, а зоркі. Паэт, вельмі ашчадны ў адносінах да слова, мае двама-трыма кароткімі радкамі стварыць малюнак і зацікавіць таго, хто яшчэ не навучыўся як след здзіўляцца і захапляцца ўбачаным, але ўжо верыць, што дзівосы ў свеце існуюць, хай сабе ў добрай прымудцы дарослых:

Як арэшкі,
Лушчаць зоркі
У вершалінах
Вавёрки.

Цэлы вечар
Па-над пушчай —
Лушчаць, лушчаць,
Лушчаць, лушчаць...

Інтанацыйна лёгкі, нават хуткі рух верша надае добрага сэнсу і самому гучанню. Тэкст лёгка засвойваецца і запамінаецца. А чатырохразова паўторанае слова «лушчыць» нібыта прамаўляецца само па сабе, ланцуговы яго бег дазваляе чытачу быць і самому саўдзельнікам цікавай і вясёлай дзеі. Аўтар графічна вымалёўвае сваю паэтычную задумку. Для яго галоўнае — прыцягнуць да саўдзелу чытача. Мы нібыта зрокава, хоць і падсвядома, бачым малюнак усяго, што творыцца на нашых вачах.

Задача, якую ставіць перад сабой Уладзімір Мазго, не такая і простая. Для

яго галоўнае — адцягнуць увагу маленькай асобы ад звышпрыцягальнага камп'ютара, які дзеці асвойваюць надта проста, і прывіць адчуванне асалоды ад чытання кнігі:

Не гуляйце,
Дзеці,
Доўга ў інтэрнэце
З дапамогай мышкі,
А чытайце — кніжкі.

Кніжка —
Адпачынак
І найлепшы ўчынак.
І ў вучобе фішка,
Безумоўна,
Кніжка.

Магчыма, для пераканання і малавата вось такой высновы. Але аўтар тут выйграе ў тым, што не ўзвышаецца над чытачом, а пазбягаючы дыдактыкі, размаўляе з ім як роўны з роўным. Тут ёсць свая, як кажуць, педагогічная хітрынка, дзе давер часам куды важнейшы навязлівага павучання. Адрозна згадваю сваю пасляваенную настаўніцу пачатковых класаў, якая на ўроках чыстапісання часта перапыняла наш занятак наступнымі радкамі:

Мы пісалі, мы пісалі,
Нашы пальчыкі завялі.
Раз, два, тры
Чатыры, пяць —
Перасталі мы пісаць...

Мы, паўтараючы гэта за настаўніцай, адкладвалі ўбок асадкі з пёрамі, і нібыта сама па сабе знікала стомленасць, з'яўляўся добры настрой, ахвота пісаць. Гэта была ўдалая хітрынка на размінку вучняў падчас даўгаватага для малалетак урока. Ці не такую паслугу

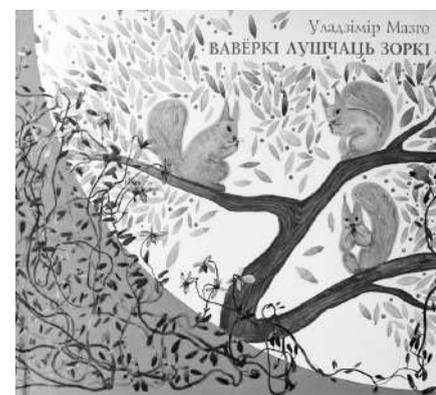
маглі б зрабіць вышэйзгаданыя радкі паэта пра камп'ютарную мышку і кніжку.

Наогул, у мяне, чытача, ёсць адчуванне, што Уладзімір Мазго выбудоўвае кожны свой верш у форме своеасаблівага ўрока, дзе, заявіўшы тэму, сам задае пытанні і тут жа скіроўвае і падводзіць чытачоў да патрэбных адказаў. Прычым робіцца гэта зацікаўлена і займальна, з дапамогай пэўных мастацкіх прыёмаў. Часта свае паэтычныя заданні паэт вытлумачвае праз цікавыя дэталі, смелыя, нават вясёлыя параўнанні, выкарыстоўваючы форму загадкі, якую надта любяць дзеці. Па-свойму, з дапамогай прыкладаў, распавядаецца пра першадрукара Скарыну, пра скарб Напалеона, ад якога У. Мазго ладзіць нечаканы пераход да рукаворнага скарбу, што можна вырасіць на сваім гародзе. Ёсць у яго і «ўрок для сарок», і цікавы партрэт снежнага чалавека, і нават сваё вытлумачэнне казкі. Аўтар добра разумее, што вера ў рэаліі казак у яго чытача — рэч часовая. З казак людзі ўрэшце вырастаюць, як і са старых адзежын. Таму, запрашаючы маленькага чытача ў «казак каралеўства», заўсёды варта нагадаць, што казка,

Яна дабру, любові вучыць,
Яна не можа надакучыць.

У ёй спагада ёсць і ласка.
Нам у жыцці патрэбна казка.

І ў гэксце, а часта і ў падтэксце адчуваецца аўтарскае жаданне прыцягнуць увагу да яго вялікасці роднага слова. Толькі па гэтай самай прычыне ён змушае дзіка ісці да дзічкі, а вясёламу папугаю нагадавае, што ў яго імені ёсць слова «гай». Нават наблізкую экзатычную геаграфію паэт імкнецца заямліць на роднай беларускай глебе. Таму яго Парыж лёгка пры-

суседжаецца да беларускіх Пружанай, і беларуская пружанка зусім не горшая ад парыжанкі, вельмі прываблівая «слоніўскія сланы» і «кобынскія кобры». Упэўнены, засвоіўшы гэтыя, з вясёлай хітрынкай, аўтарскія паэтычныя ўрокі, чытач-пачатковец лёгка адшукае ў назвах сваіх вёсак і гарадоў даўно знаёмых птушак і звяроў, лёгка прымірыць і паяднае далёкае з блізкім, а чужое — з родным, беларускім.

Паэтычныя ўрокі Уладзіміра Мазго вясёлыя і дасціпныя, зусім не зацягнутыя. Паэт добра адчувае, калі павінен празвінец званок на новы перапынак. А перапынак у нашым выпадку будзе азначаць сустрэчу з новай кнігай вядомага аўтара. А сустрэча такая, вядома ж, павінна адбыцца. Хацелася б згадаць і яшчэ аднаго ўдзельніка гэтых цікавых паэтычных урокаў. Я маю на ўвазе ўдалае і суадпаведнае аўтарскае задуме мастацкае аздабленне тэксту Кацярынай Дасько. Добрай прымудкі, фарбаў і каларыту дадала яна кнізе. Для дзіцячага выдання вельмі важна, калі мастак і паэт глядзяць на ўсё аднымі вачыма. Мы ўдзячны і аўтару, і ўсім, хто шчыраваў над кнігай, за іх запрашэнне ў цікавую казку. І хочам яшчэ раз засведчыць, што знаходзімся пад добрым уражаннем ад яе наведвання.

Казімір КАМЕЙША

Што наблытаў паэт

Сёлета ў выдавецтве «Народная асвета» (серыя «Бібліятэка Асветыка») пабачыла свет выданне Анатоля Зэкава «Ці бывае, што карова лятае?» — загадкі і небывалыя для дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. У прадмове да першай часткі кнігі аўтар па-філасофску адзначае:

У загадак свой парадак.
У іх хапае шыфраграм,
Бо ў само жыццё з загадак,
Што разгадваць вечно нам.

Так, у першую частку ўвайшлі «Загадкі з хаткі», «Загадкі з саду і градкі», «Загадкі з лесу, поля і ракі». У асноўным гэта чатырохрадковыя, але сустракаюцца загадкі ў два радкі, з пункту гледжання структуры не зусім удалыя, як, напрыклад, наступная: «Хто ў зямлі капае норы / І наверх зямлю выносіць?», дзе адсутнічае рыфма і паўтараецца слова «зямля». Найбольш выйгрышна ў кнізе глядзяцца загадкі ёмістыя і лаканічныя («Два берагі мае, / Ваду люляе, / Бяжыць, віхляе, / У мора ўпадае» ці «Як яе не распранаеш, / Ды няма канца і краю. / Не хапае і цяплення, / Нібы ўся яна — з адзення»). Традыцыйна напрыканцы кнігі можна знайсці адгадкі, якія ў змесце чамусьці пазначаны не на той старонцы.

У прадмове да другой часткі пад назвай «Вялікія небывалыя і маленькія небывалыя» Анатоль Зэкаў не без пэўнага какецтва (тут варта звярнуць увагу і на вокладку кнігі) прыкмячае:

Да радка радок прышыты
Белай ніткаю, здаецца,
Ну а што паэт наблытаў —
Сам чытач хай разбярэцца.

Сапраўды, гэты раздзел атрымаўся цікавейшы, бо для

маленькіх чытачоў гэта нагода і пасмяяцца, і пажартаваць, і паразважаць пра раслінны і жывёльны свет, хоць доўгачаканай каровы, якая лятае, у кнізе не знайшлося: «Сена бегла за каровай, / Конь ляцеў услед за возам, / З неба сыпаліся дровы, / І трава кляпала косы». Але тут можна пашукаць адказы на пытанні, ці буркоча качка, ці гагоча індук, ці кугае голуб, ці цілікае курыца, ці курлыкае салавей і гэтак далей.

Галоўнае, што трэба адзначыць, гаворачы пра кнігу такога кшталту, — адрозненне яе ад пярэдніх. І ў цэлым яно адсутнічае, бо, як і колькі гадоў таму, дзеці чытаюць пра акно, венік, мыла, парасон, агуркі ды гарбузы, а асацыятыўныя ланцужкі пабудаваны па тых жа схемах: ад цыбулі льюцца слёзы, на асіне дрыжыць ліст, а елка ні зімой, ні летам не мяняе футра. Вядома, з аўдыторый такіх кніг складана разважаць пра іншыя паняцці, асабліва звязаныя са зменамі сучаснага жыцця. Але, можа, было б варта пашукаць новыя падыходы і сцэнарый літаратурнай гульні з дзецьмі, каб атрымалася штосьці больш наватарскае, з перспектывай на будучыню?

Яўгенія ШЫЦЬКА

Асцярожна: побач ваўчаняты!

Імя Генадзя Аўласенкі добра вядома аматарам фантастычнага жанру. Не расчаруе і кніга для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту, што летась пабачыла свет у сталічным выдавецтве «Мастацкая літаратура». Нястрынная, няўрымсліва фантазія аўтара гэтым разам не пераносіць чытача ў чароўныя краіны, таемныя залістэрччы і пазачасці, — дзея адбываецца ў айчынных лясах і на родных азёрах, што і відаць з назвы: «Як зубраня “Зубраня” наведала». Але гэта толькі на карысць аповеду, бо вучыць разумець: каб пабачыць нешта незвычайнае, не трэба ехаць у далёкія краіны, часцей за ўсё яно адбываецца побач з табою, варта толькі быць уважлівым.

Казачная аповесць мае класічную структуру. Ва ўступе аўтар знаёміць чытачоў з галоўнымі героямі, зубранём і зайчанём, якія жывуць у Белавежскай пушчы, падае карціны з жывёльнага свету, распавядае пра тое, як уладкаваныя звыры ў нацыянальным запаведніку. Гэты раздзел з'яўляецца хутчэй пазнавальным, чым прыгодніцкім, і вельмі верагодна, што пасля яго прачытання дзіця захоча паехаць на экскурсію ў Белавежу.

У завязцы сябры выратоўваюць ад злога ваўка вавёрку, якая аказваецца феяй. Традыцыйна для казачных распеваў, за сваё вяртаванне яна абячае здзейсніць жаданні. І калі ў зайчаняці жаданне цалкам «заечае» — атрымаць як мага больш смачных морквін, то каб выканаць тое, чаго пажадала зубраня, феі давялося пастарацца... А захацела зубраня трапіць у лагер «Зубраня», выпадкова пачуўшы размову наведвальнікаў пушчы. Аўтар спрабуе псіхалагічна трансфармаваць у зубраня і паглядзець на свет яго вачыма. Так, ідылічным баўленнем часу для жывёлкі ўяўляецца знаходжанне ў прасторным вальеры, дзе шмат ежы, а галоўнае, дзеці гуляюць разам з зубранямі.

Кульмінацыя дасягаецца паступова, раздзел за раздзелам, калі чытач сочыць за галоўнымі героямі, ператворанымі ў звычайных хлопчыкаў. Яны апынаюцца ў лагера і павінны выканаць

няпростое заданне, даручанае феяй: знайсці сярод іншых падобных сабе «пярэваратняў», якія ў сапраўднасці... ваўчаняты!

Напружанне нарастае, калі хлопцы Міколка і Рыгорка (а насамрэч зубраня Банцік і зайчаня Вушасцік) знаёмяцца з дзяўчатамі і нават больш за тое — пачынаюць адчуваць сябе закаханымі... Усё ўскладняецца, калі высвятляецца, што адна з дзяўчат насамрэч... ваўчаня! Падчас чытання міжволі ловіш сябе на думцы: цікава, як з гэтай дылемы выблытаецца аўтар, няўжо ён, надзяліўшы свайго героя амаль неабмежаванымі чалавечымі магчымасцямі (прынамсі ў разуменні жывёлы пададзеным праз прызму аўтара) у завяршэнні верне яго ў аблічча зверга?.. «А вось такая знаёмая і такая непрыемная ўспышка перад вачыма... і потым яшчэ больш непрыемнае ператварэнне з чалавека ў зубраня (штоноч хлопцы прымалі сваё сапраўднае аблічча, а на досвітку ізноў станавіліся людзьмі. — Заўв. аўт.). З кожным днём усё цяжэй і цяжэй давалася Банціку гэтае няпростое пераўвасабленне, і падсвядома ён адчуваў, як цяжка будзе яму зноўку звыкнуцца з жывёльным абліччам

і разумець, што ты вярнуўся ў яго ўжо назаўсёды. Банцік стараўся забараніць сабе пра гэта думаць, але не думаць таксама не мог. Асабліва ноччу, стоячы ў цёмным сасновым лесе ў поўнай адзіноце...»

Аднак развязка ні ў якім разе не расчаруе. Заслугай пісьменніка можна лічыць тое, што ён паказаў: не чараўніцтва дапамагло героям, а якасці іх характараў: дабрыня, чуласць, спагадлівасць, неабыхавасць да свету.

Вартасць выдання і ў тым, што ненавязліва, між іншым яно знаёміць дзіця з новымі паняццямі: напрыклад, аўтар распавядае пра жывёл, пра возера Нарач, тлумачыць, што такое «ружа вятроў», «армрэслінг» ды іншыя складаныя словы. Кніга разлічана на шырокае кола чытачоў і, несумненна, дзецям спадабаецца.

Яна БУДОВІЧ

Расціслаў БЕНЗЯРУК

У Каралішчавічах

Памяці паэта Л. Якубовіча

Колькі радасці, смеху, уцехі!
Рэха будзіць прыціхлы абшар,
Бо спуціўся (дакладней — прыехаў)
Паэтычны дэсант. Семінар!

Маладыя — ізноў на паверцы,
Сёння быццам стаяць на мяжы.
Нараджаемса мы не для смерці.
Нараджаемса мы, каб жыць...*

І любоўю да роднага краю
Напаўняліся сэрцы тады:
О Беларусь! Старонка дарагая,
Мне без цябе — як дрэву без вады...

Не чакалі, што чэрвеньскі ранак
Якубовічу спыніць гады.
Смерць твая — незагойная рана,
Бо застаўся навек маладым.

Хоць жыццё чалавека — імгненне,
Толькі знічка ў прасторах быцця.
Ды імя тваё зноў накаленням
Адкрываць і вяртаць да жыцця.

*Выдзеленыя радкі з вершаў Леаніда Якубовіча.

Галіна САМОЙЛА

Белая замець

Белая замець на вуліцы зноў,
Сонца-даўно толькі ззадка.
Позна на многа пражытых гадоў
Ладзіць жыццё мне спачатку.
Позна на раннеюначую смерць
Знікнуць з зямлі мне шчаслівай.
Белую замець цярынец і цярынец,
Гледзячы ў вокны тужліва.
Белая замець з зямлі панясе,
А да нябёсаў не ўздыме.
Белай зраблюся я ўся пакрысе —
Целам, душою і імем.
Мне даравання няма і няма,
Белая замець — аблога.
Выйду я ў белую замець сама...
Мабыць, патрэбна так Богу.

***

Чароўны міг навечна знік,
А быў такі жывы, прыгожы...
Адзіны раз пачуўся крык,
Але ўстрывожыў.

Упала знічка ў лес зімой,
На снезе ззяла.
Два цуды спланаваны мной —
І два няўдала.

Прарос палын праз мой парог,
Каб мне журыцца.

Паўлюку Багрыму

Як кволы парастак, усё ж такі
прабіўся
Між двух пластоў —
між польскім і расійскім —
Багрымаў верш. Застаўся на вякі.
Засведчыў: беларускае ёсць слова
І тое, што на гэтай дзіўнай мове
Народзяцца нясмертныя радкі.

Паэт пазнаў і горыч, і няволю,
Ды лёсу не гнявіў, а жырандолю
Пакінуў нам і той адзіны верш —
Легенду-песню аб сваім народзе.
Між землякоў у радасці і згодзе
У Крошыне, у памяці, жыве.

Напісанае, верыў, застаецца:
Не згубіцца, не згіне, а прыбеіцца
Да светлых хат, дзе радасць —
не прымус,
Каб да травы расінкай прытуліцца,
Каб яркаю вяскілкай заіскрыцца
У краі родным з імем Беларусь.

На вуліцы Крачкоўскага

Адсюль, з падслепаватай
і драўлянай хаты,
З палескай вёскі, што з назоваю Азяты,
Пайшоў юнак у дзіўны край, вялікі,
Імя яго — між слаўных, нешматлікіх.
Хаця няма даўно той самай хаты,
Але ёсць вуліца Крачкоўскага
ў Азятах.

Іду па ёй няспешна. Мне здаецца,
Напеў гучыць і нападняе сэрца:
«Зямля мая, о колькі для чужыны
Сыноў сваіх ты ўздавала слынных,
Узлёт якіх святы, высакародны,
Цябе навек праславіў, краю родны!
Няхай не ўсе жылі на Беларусі —
Я імі ганаруся... Табою ганаруся!»

На скрыжаванні трох дарог
Застыў мой рыцар.

Дуб нахіліўся над ракой —
Рацэ няёмка.
Між чатырох зямных бакоў
Блудзіць так лёгка.

Іду да жыта расказаць
Аб набалелым.
На перажытых бедаў пяць
Я пастарэла.

Кропелька дажджу

Я злавіла кропельку дажджу.
Я яе сагрэла на далоні.
І цяпер захоплена гляджу,
Як яна ўсміхаецца бяздонна.
Вырашыла кропелька дажджу,
Што пазбегла ўсіх жыццёвых бураў,
І між намі знішчыла мяжу,
Вільгаціню ўрастаючы мне ў скуру.
Ты даруй мне, кропелька дажджу,
Дабрату, якой бракуе сілы.
Я злавіла з думкай: пагляджу,
А ты хочаш, каб заўжды насіла.
Я дарую, кропелька дажджу,
Табе ўсмішку, што мяне катуе.
Я павінна аднавіць мяжу,
Бо й сабе іначай не ўратую.

Фота/Кастуся Дробава.

Святыня

Прыгожыя розныя
Мовы на свеце.
Мне з гэтай радзіца
І жыць аж да смерці.

З любоўю складалі
Мы слова да слова:
Святыня святыняў
Нам родная мова!

Пад Мінскам, пад Брэстам
Альбо пад Бабруйскім
Не здраджвайце мове
Сваёй, беларускай!

Гандлюеш святыняй —
Зрачэшыся і маці...
На покуць садзіце
У сонечнай хаце,

Каб гучна спявала
І голас быў звонкі,
Каб чулі далёка
Аб нашай старонцы.

У Дастоеве памяць жыве

Письменнік ён расійскі,
Дый беларусам — блізкі!..

Калі дзяліць — дык баш на баш!
Хоць ён пісаў па-руску,
А Дастаеўскі ваі і наш:
Вёў род ён з Беларусі
І ў Янавым Дастоеве
Бясмерцем удастоены.

Дастоева!.. Дзе ні зірні —
Чытаюць, любяць, помняць
Яго адвекі карані:
Тут і музей, і помнік,

Тут успамін аб ім жыве,
Суды вандроўнікаў заве...

Калядным вечарам

Алесь Карлюкевіч

Калядны вечар.
Свята ў кожнай хаце.
Іграе вецер гучна паланэз...
Сыночка сёння нарадзіла маці,
Спіць у калысцы

і не ведае Алесь,
Якая ў свеце зараз урачыстасць:
Сняжку падсыпала,
патрэквае мароз,
Чакае з нецярплівацю ўсё чыста,
Што з'явіцца Збавіцель наш —
Хрыстос.

Куціць вячэру пачынаюць
людзі —
Святы абрад, а ў небе — хараство!..
І кажа бацька:
«Сын шчаслівым будзе,
Бо нарадзіўся пад Ісусава Раство!»

Запрашэнне

Леаніду Глушко

— Прыедзь у госці! —
зноў паклікаў
Прыяцель. — Зведаеш тады:
Хоць свет прывабны і вялікі,
А ў нас Фалькоўскага* сляды.

За жаўрукоў у паднябесці
І каняў сумнае «кі-гі»
Ён палюбіў навек Палессе —
Край незабыўна дарагі.

Адаў зямлі сваёй даніну,
Як сніў у радасці й журбе,
І памяць добрую пакінуў
Паэт Фалькоўскі аб сабе...

Паабяцаў я, што прыеду,
І нават вызначыў, калі,
Каб дакрануцца мне да следу
І пакланіцца да зямлі.

*Украінскі паэт Дзмітрый Фалькоўскі.

Алесь ДУБРОЎСКІ-САРОЧАНКАЎ

Трыпціх

1

І Слова стала плоцю...
Евангелле ад Яна 1:14

...Калі не будзеце есці Плоці Сына
Чалавечага і піць Крыві Ягонаі,
не мецьцеце ў сабе жыцця.
Евангелле ад Яна 6:53

У цела жыцця штохвілінна ўгрызацца
і тысячагоддзю кроў
наспешліва піць —
вось сапраўдная праца
прарокаў і святароў.

Бо вечнасць мае ўмясціцца ў хвіліну —
трымціць херувіма крыло —
і Слова навек Чалавечаму Сыну
ўсю кроў сваю аддало.

2

Перад тайнай Твайго ўвасаблення
раўнапраўныя маг і пастух,
і душа змаўкае ў здзіўленні,
і ў трымценні змаўкае дух.

3

Многа й іншага стварыў Ісус; але калі б
пісаць пра тое падрабязна, дык, думаю,
і самому свету не ўвабраць
напісаных кніг.
Евангелле ад Яна 21:25

Змясціць Сусвет у цела слоў звычайных,
празрыстых і вядомых нават дзецям, —
вось прастасць,
што завецца вечнай тайнай,
вось вечнасць, зразумелая, як вецер...
Таму так цесна кнігам у Сусвеце!

Змясціць Сусвет у цела
простых слоў...
Сусвет — у цела... Ісціну — у кроў.

Здумкі-згадкі

Нататкі

Іван КАРЭНДА

Ёсць такі выраз: «энергія ўспамінай». Гэта ўсведамляеш не адразу, а з цягам часу, на пэўным жыццёвым адрэзку. Успаміны-згадкі ходзяць за намі неадступна, да апошняга дня. Іх энергія сапраўды магутная: яна ўвасабляецца ў словах і ўчынках, сілкуе думкі і мары.

Шкада, што толькі зрэдку, калінікалі, парупішся, каб тое-сёе пакласці на паперу.

***

Нішто так не наталіе душу, як жывое роднае слова. Асабліва пачутае далёка ад Бацькаўшчыны.

***

Гамлетаўскае пытанне «Быць ці не быць?» пасля нараджэння чалавека для яго фактычна перастае існаваць. Ці, дакладней, набывае іншы сэнс: «Кім быць?» А пазней, калі настае час ствараць сям'ю, яно яшчэ раз мяняе сэнс: «З кім быць?»

***

Самы каштоўны падарунак лёсу — час, праведзены з чалавекам, якога кахаеш.

***

Вопыт — сын памылак. А памылкі — чые дзеці? Вядома ж, нашы, родненькія. Без дзяцей той-сёй на зямлі жыве, а пра жыццё без памылак яшчэ нікому не ўдалося.

***

Не адным разумным чалавекам сказа-на: кожны з нас — твар сваёй Радзімы. Якія мы — такая і наша Бацькаўшчына.

У маіх родных Крывічах казалі і кажуць па-маларадзімаўску: «Вёску не сарамаць!» Вясковая грамадская мараль заўсёды стаяла на варце агульначалавечых каштоўнасцей.

***

Кніга пра Кнігу — так каратка можна сказаць пра раман амерыканскага пісьменніка Рэя Брэдберы «451 градус паводле Фарэнгейта». Нядаўна захача-лася перачытаць раман, бо нічога падобнага прачытаць за сваё жыццё мне не давалася.

Пра спальванне кніг вядома з часоў інквізіцыі, але тут аўтар прапануе зусім іншы ракурс — погляд у будучыню: ці застанеца кніга ўвогуле, якой будзе яе роля ў жыцці чалавека? І падводзіць чытача да высновы: незапатрабаванай, забароненай яна можа быць толькі ў талітарным грамадстве, дзе ўлада імкнецца зрабіць усіх аднолькавымі, пазбавіць чалавека магчымасці грунтоўна, крытычна асэнсоўваць рэчаіснасць.

Не магу не пагадзіцца з Брэдберы: без кніг людзі перастаюць быць людзьмі, бо «кнігі існуюць для таго, каб нагадваць нам, якія мы дурні і якія ўпартыя».

***

У адным з нумароў «Звязды» маю ўвагу прыцягнуў фотаматэрыял з нечаканым заглаўкам — «Старыкі: вёска на адной лаўцы». Журналіст-вандроўнік Анатоль Кляшчук распавядаў пра вёску з такой назвай у Браслаўскім раёне, дзе некалі было сем хат, а сёння засталіся толькі дзве сямейныя пары пажылога ўзросту.

Мае думкі адразу ж пабеглі ў родныя Крывічы: няўжо і іх чакае такі ж лёс — адна лаўка?

Успомнілася, як са сваім сябрам Валодзем Ягравым мы зрабілі вусны «перапіс» жыхароў нашай вёскі. Было гэта, здаецца, на апошнім годзе школьнага жыцця, у 1967-м. Тады мы налічылі звыш 200 хат, каля васьмісот жыхароў. Вёска дзялілася на дзве калгасныя брыгады, са сваімі канюшнямі — у кожнай было болей за трыццаць коней. У сенакосную пару на луг выходзіла 120 касцоў, сотні жанчын і падлеткаў, якія сушылі, згравалі, звозілі, стагавалі сена. Меліся кароўнік з вялікім статкам, цялятнік. Былі фельчарска-акушэрскі пункт, сельмаг, грамадская лазня, школа-васьмігодка, клуб, бібліятэка з тысячамі кніг і свежай перыядыкай, двойчы на тыдзень круцілі кіно. Калі моладзь збіралася на вчоркі-танцы, то ў клубе не было дзе яблыку ўпасці, дзяўчатам даводзілася садзіцца на калені адна адной у тры кругі. У вёсцы і вакол яе было некалькі футбольных палёў, з галоўным стадыёнам на беразе Нёмана, дзе прымалі каманды з іншых вёсак.

Сёння ў Крывічах ужо меней за паўсотню жыхароў. Няма ні фермы, ні школы, ні клуба з бібліятэкай. Зачыніліся ФАП, магазін (цяпер два разы на тыдзень абслугоўвае аўталаўка з райцэнтра). У будынку былога клуба пасля капітальнага рамонту размясцілі новую ўстанову з нязвычайна доўгай назвай: «Дом для самастойнага сумеснага пражывання людзей пажылога ўросту». Там жывуць старыя, нямоглыя людзі з вёсак нашага Іўеўскага раёна, ўстанова разлічана на 7 чалавек.

Апусцела і мая родная хата. У апошні свой дзень матуля выйшла з яе і дамоў не вярнулася. Ішла па залітай сонцам майскай вуліцы да аднавяскоўца дамовіцца пра каня, каб назаўтра пасадзіць бульбу, і сіл не стала. Паспела ўхапіцца за суседаў плот, але і ён не выратаваў: асела на зямлю, а падмога запазнілася...

І кожны мой прыезд у родную вёску дадае сэрцу ўсё болей і болей суму.

***

Няўцямка сямейнага жыцця: спачатку мы вучым дзяцей хадзіць і размаўляць, а потым хочам, каб яны сядзелі і маўчалі.

***

Рабі тое, што найлепш умееш, што добра атрымліваецца, што робіць табе гонар. Не стае розуму і спрыту зрабіць годна, па-людску, каб цябе паважалі, — не бярыся за гэта і не перашкаджай іншым.

***

Пасадзіў увосень каля роднай хаты ў Крывічах пяць дубкоў і пахваліўся сябрам: мая дубовая алея. «Чаму пяць?» — пыталіся. З гонарам адказаў: «У мяне два сыны і два ўнукі-хлапчкі, разам са мною — пяць мужыкоў...»

І дзень лёгка запомніў. Было гэта 7 лістапада, якраз на 100-годдзе Кастрычніцкай рэвалюцыі. Тады падумалася: «Лепш дрэўцы саджаць, чым рэвалюцый рабіць. Калі 6 восенню 1917-га рэвалюцыянеры ўзялі ў рукі не вінтоўкі ці рэвальверы, а рыдлёўкі і кожны пасадзіў хоць адно дрэўца, то сёння ўжо шумеў бы векавы лес».

***

Мэта і шлях да яе — адзінае цэлае, адно без другога не існуе. Таму і не дайшлі да камунізму, што ішлі авечым, статкавым шляхам, заснаваным на сіле пастуховай дыктатуры, а не на павазе да чалавечай годнасці. Дарога тэрору, рэпрэсій, знішчэння веры, здзеку з людзей і здаровага сэнсу жыцця вядзе толькі ў бездань. Бог прадбачліва спыняў, не раз ратаваў на мяжа перад гэтай безданню, але колькі недаравальна страчана часу, зломлена і загублена чалавечых лёсаў!

Ні за што ні пра што адпраўлялі ў Сібір і маіх аднавяскоўцаў, хоць савецкая ўлада

прыйшла ў нашу вёску толькі ў верасні 1939-га. Не было ў нас ні заможных сем'яў, ні тых, хто адкрыта выступаў супраць савецкіх парадкаў. Людзі проста працавалі на зямлі, ды займаліся па найме сплавам лесу па Нёмане, дбаючы штодзённа аб кавалку хлеба для сваёй сям'і. Але, відаць, камуністычнай уладзе трэба было запалохаць іх, каб і слова не пікнулі. Ды загнаць у калгас. Праўда, беспрасветнае калгаснае жыццё пачалося ў Крывічах ужо пасля вайны, у 1952 годзе. А сёння нічога калгаснага ў маёй вёсцы не засталася — адно мясцовыя палеткі абрабляюцца, хоць і не на ўсёй колішняй плошчы.

***

Мой лепшы сябар раскажаў мне гісторыю, паверыць у існасць якой нават з яго слоў было цяжка.

Яго дзець Мікалай Васільевіч, былы настаўнік, якому нядаўна споўнілася 90, жыве на Гомельшчыне, у адным з пасёлкаў для перасяленцаў з чарнобыльскай зоны, куды лёс закінуў яго з забруджанага радыяцыйнага Нараўлянскага раёна. Да гэтага часу вядзе невялікую гаспадарку, займаецца агародам і пчалярствам. Зімаваць апошнім часам прыязджае да дзяцей у Мінск. Яшчэ досыць актыўны, удзельнічае ў розных мерапрыемствах ветэранскіх аб'яднанняў. З ім, цікавым суразмоўнікам і вельмі сціплым чалавекам, не раз сустракаўся і я.

Аднойчы, прынесшы з найбліжэйшай аптэкі лекі, Мікалай Васільевіч стаў правяраць, ці адпавядаюць купленыя медыкаменты тым, што рэкамендавалі яму дактары. Звярнуў увагу на тое, што адна ўпакоўка «Кардыамагнілу» (так званыя сардэчкі) была прымятая. Нешта падштурхнула яго пералічыць таблеткі. Пералічыў, і не адзін раз, — і не паверыў самому сабе: не стала аж 15 штук.

Няцяжка ўявіць, што рабілася ў яго душы ў тых хвіліны. Родныя супакойвалі доўга.

І самае дзіўнае ў гэтай сітуацыі, што ў аптэцы ветэрану не паверылі — маўляў, лекі з Германіі, і такога яшчэ ніколі не было. Праўда, упакоўку ў рэшце рэшт замаянілі.

На чым сумленні гэты ганебны ўчынак (ці недапушчальны памылка) — супрацоўнікаў замежнай фармацэўтычнай фірмы ці нашых мінскіх аптэкараў, так і засталася загадкай.

***

Вучоныя сцвярджаюць: чалавецтва загіне не ад ядзернай вайны, а пад гарою смецця, якую мы пакідаем пасля сябе. А куды дзенецца гара зброі, якая расце не адно стагоддзе? Няўжо чалавецтва дажыве да той сапраўды цывілізаванай пары, калі зброя стане непатрэбнай — звычайным смеццем?

***

Апошнім часам у сродках масавай інфармацыі шмат дыскусій пра тое, дзе нам шукаць сваё шчасце: на Захадзе, у еўрапейскай супольнасці дзяржаў ці на ўсходнім напрамку — у саюзных адносінах з Расіяй.

Не трэба быць вялікім палітыкам, каб бачыць відавочнае: нацыянальныя інтарэсы Беларусі найперш у добрых, шматгранных стасунках з нашымі суседзямі — Латвіяй, Літвой, Польшчай, Расіяй, Украінай. А сябраваць трэба з усімі, хто шчыра працягвае нам руку сяброўства, з кім выгадна развіваць эканамічнае і культурнае супрацоўніцтва з мэтай умацавання незалежнасці і дзяржаўнага суверэнітэту. Толькі такое ўзаемадзеянне з суседнімі дзяржавамі і іншымі замежнымі партнёрамі можа быць гарантыяй стабільнага развіцця Беларусі ў блізкай і аддаленай перспектыве.

Да выказванняў пра тое, што нехта хоча нас «праглынуць», сілай «прыгарнуць» да сябе, я стаўлюся спакойна: мінулі тыя часы, калі з Беларуссю маглі паступіць такім чынам. Але і нам неабходна паводзіць сябе ў сённяшнім бурлівым свеце з належнай вытрымкай і годнасцю. І, вядома, гісторыя пішацца не спадзевамі — моцную, квітнеючую Беларусь мы можам пабудаваць толькі ўласнымі рукамі, з апірышчам на розум і талент беларускага народа, на шматвяковыя нацыянальныя традыцыі і багатую духоўна-культурную спадчыну.

***

Выпадкова трапіў на пасяджэнне літаратурнага клуба «Экватар», якое праходзіла на пачатку 2020 года, у адзін з калядных вечароў, у музеі Максіма Багдановіча. І не пашкадаваў больш як дзвюх гадзін праведзенага там часу, ды яшчэ і неспадзяваны падарунак атрымаў — чарговы, восьмы, а фактычна дзясяты нумар (былі яшчэ два, першыя, самвыдатаўскія нумары) альманаха «Літаратурны экватар».

Пасяджэнне было, можна сказаць, юбілейнае і справаздачнае: летась клубу споўнілася 10 гадоў. Узначальвае яго паэт, празаік, журналіст Вячаслаў Корбут. А сябрамі клуба з'яўляюцца як сталічныя творцы, так і прадстаўнікі з розных куткоў Беларусі. Клуб аб'ядноўвае і прафесійных літаратараў (з абедзвюх пісьменніцкіх арганізацый), і тых, хто не мае саюзнай «прапіскі». «Экватар» стаў сапраўднай творчай лабараторыяй, дзе адбываецца сталенне мастацкага таленту аўтараў розных узростаў і літаратурных жанраў. Клуб праводзіць актыўную грамадскую і канцэртную дзейнасць, арганізоўвае прэзентацыі новых кніг сваіх сяброў. «Экватарцы» часта выступаюць перад школьнікамі і студэнтамі, вайскоўцамі і ветэранамі.

На вечарыне гучалі вершы і песні, віншаванні і ўспаміны пра сяброў, жыццёвы і літаратурны шлях якіх скончыўся — у прыватнасці, пра Алесь Масарэнку і Валеру Скакуна, якія стаялі каля вытокаў творчага аб'яднання.

Значны творчы патэнцыял сяброў клуба яскрава дэманструе вышэйзгаданы альманах, шэф-рэдактарам якога стала Інга Вінарская, дзе змешчаны паэтычныя і празаічныя творы 32 аўтараў — на беларускай і рускай мовах, пераклады з англійскай і рускай на беларускую, а таксама з беларускай на турэцкую. Сярод аўтараў — Таццяна Барысюк, Міхась Башура, Мікалай Іваноўскі, Наталля Кобзева-Каранькова, Лера Лявончыца, Дзмітрый Марозаў, Вольга Любашына, Вячаслаў Корбут, Інга Вінарская, Серж Мінскевіч, Кацярына Матусевіч і многія іншыя. Дарэчы, дзякуючы Кацярыне Матусевіч упершыню загучалі па-турэцку паэтычныя радкі Максіма Багдановіча і Уладзіміра Караткевіча.

Знаёмства з творчай суполкай «Экватар» уразіла мяне і шырокім дыяпазонам творчасці яе сяброў, і адданасцю літаратурнай справе яе кіраўніка. Пасля мерапрыемства я шчыра падзякаваў Вячаславу Корбуту за яго шматгадовую грамадскую і выдавецкую працу.

Напэўна, ніхто ніколі не падлічваў, колькі ўсяго такіх літаратурных аб'яднанняў у Мінску і іншых гарадах Беларусі. Думаю, колькасць іх дзейсных сяброў значна перавышае колькасць членаў абодвух пісьменніцкіх саюзаў. А гэта азначае, што сучасны літаратурны працэс сілкуецца з жывых народных крыніц, што беларуская літаратура мае велізарныя магчымасці для ўсебаковага асэнсавання і глыбокага адлюстравання ў новых мастацкіх творах сённяшняй рэчаіснасці.

Тузін хітоў ад літаратуразнаўцаў

Больш чым дзясяткаў навуковых і літаратурных праектаў прадставілі супрацоўнікі Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі падчас прэзентацыі «Літаратура ў гісторыка-культурным дыялогу беларускага і рускага народаў» у Нацыянальным прэс-цэнтры Рэспублікі Беларусь, якая адбылася напярэдадні Дня аднаўлення народаў Беларусі і Расіі.

— Літаратура, літаратуразнаўства, гуманітарная навука спрыяюць духоўнаму ўзаемаўзбагачэнню народаў, міжкультурнаму дыялогу. Многія выданні, творчыя праекты інстытута служаць мэце ўмацавання гуманітарных сувязей, паразумення народаў Беларусі і Расіі, — падкрэсліў дырэктар інстытута Іван Саверчанка.

Праблемай узаемадзеяння нацыянальных літаратур займаецца аддзел узаемасувязей літаратур, выданні якога прадставіла кандыдат філалагічных навук Наталля Якавенка. У першую чаргу даследчыца звярнула ўвагу на калектыўную манаграфію «**Белорусская земля в воспоминаниях и документах XIX—XX вв.**». Даследаванне ў аднолькавай ступені ўзбагачае як расійскае, так і беларускае літаратуразнаўства і падрыхтавана ў межах супрацоўніцтва беларускага і расійскага фондаў фундаментальных даследаванняў Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі і Інстытута сусветнай літаратуры імя Максіма Горкага Расійскай акадэміі навук.

Манаграфія ў дзвюх кнігах — вынік дбайнага вывучэння і навуковага аналізу фактычнага матэрыялу, які знаходзіцца ў архівах Масквы, Санкт-Пецярбурга, Мінска і Віцебска. Даследчыкаў цікавілі матэрыялы, датычныя жыцця і творчасці Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, іх кантактаў з вядомымі расійскімі літаратарамі: Сяргеем Гарадзецкім, Міхаілам Ісакоўскім, Аляксандрам Твардоўскім, Яўгенам Мазальковым. Яшчэ адным важным напрамкам працы стаў пошук звестак пра Віцебск і Віцебшчыну ў раней не апублікаваных успамінах, дзённіках, лістах культурных і гісторычных дзеячаў XIX—XX стст.: першага грамадзянскага губернатара Віцебска Сяргея Шышкіна, гісторыка, краязнаўцы, археолага Аляксея Сапунова, бібліяфіла, гісторыка літаратуры Віктара Гаеўскага, кіраўніка Віцебскай казёнай палаты Мікіты Чакалава.

Важным для аддзела выданнем стала анталогія сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі «**Поэзия русского слова**», укладальнікам якой выступілі акадэмік Уладзімір Гніламёдаў і загадчык аддзела ўзаемасувязей літаратур Барыс Мікуліч. У I том увайшлі вершы 75 аўтараў. Укладальнікі працавалі над праектам 6 гадоў.

Наталля Якавенка прадставіла і ўласную манаграфію «**Мастацкі пераклад з роднасных моў у гісторыі беларускай літаратуры**»:

— Пераклад яднае народы, і мая работа паказвае, наколькі складана пераствараць з роднасных моў. У рабоце звернута ўвага на чатыры літаратуры: беларускую, рускую, польскую і ўкраінскую. Гэта як сям'я: чым бліжэй літаратуры, тым больш праблем, як ні

дзіўна. Напрыклад, цікава, чаму і яна беларускую мову быў перакладзены раман Міхаіла Булгакава «Майстар і Маргарыта», якое значэнне гэты пераклад мае для нашай літаратуры. Як прадстаўлены ў расійскай культуры беларускія класікі — Васіль Быкаў, Пімен Панчанка... У манаграфіі раскрываюцца найбольш актуальныя пытанні мастацкага перакладу з роднасных моў як важнага складніка міжлітаратурнай камунікацыі і своеасаблівага віду літаратурна-мастацкай творчасці. Іван Саверчанка раскажаў журналістам пра ўласныя выданні, якія пабачылі свет у апошнія гады.

Цыкл аповесцей «**Трон**» — асэнсаванне адносін паміж рознымі дзяржаўнымі ўтварэннямі ў X—XIII стст. — часы Рагвалода і Рагнеды, Усяслава Чарадзея. На канкрэтных фактах, гісторыях, сюжэтах паказана, у чым заключалася знешнепалітычнае, эканамічнае, культурнае ўзаемадзеянне ў межах усходнеславянскай супольнасці.

У кнізе «**Канцлер Лев Сапега**» выяўляецца эпоха высокага Рэнесансу ў Беларусі. У гэты час Вялікае Княства Літоўскае прыкметна ўплывала на культурныя працэсы ва Усходняй Еўропе, было пасрэдным паміж Заходняй Еўропай і Маскоўскай Руссю. У кнізе на канкрэтных фактах, дакументах паказаны ўплыў Беларусі на расійскую культуру, расійскую палітыку.

— Гэта быў смутны час — згадаем гісторыі з Лжэдзімітрыем I, Лжэдзімітрыем II, паходы на Маскву. Жыццё вельмі драматычнае, поўнае вострых калізій. Разам з тым XVI—XVII стагоддзі — гэта наша высокая прававая культура, Статут 1588 года, над якім працаваў Леў Сапега, — распавёў Іван Саверчанка. — Першая кніга, прысвечаная гэтаму часу, убачыла свет у 1992 годзе, цяпер я дапрацаваў яе і выдаў на рускай мове.

Яшчэ адна кніга Івана Васільевіча, разлічаная на шырокае кола чытачоў, — «**Магія слова**», дзе змешчаны творчыя партрэты нашых пісьменнікаў: ад Кірылы Тураўскага да Лаўрэнція Зізання і Мялецця Сматрыцкага. Дзейнасць тагачасных асветнікаў, педагогаў, літаратараў мела вялікае значэнне для ўсіх усходніх славян. Яскравы прыклад — «Граматыка...» Мялецця Сматрыцкага, якая была надзвычай

зпатрабаваная і стала найбольш аўтарытэтным і ўжываным падручнікам па славянскім мовазнаўстве ў праваслаўным свеце.

Як дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы, Іван Саверчанка асобна распавёў пра серыю «**Залатая калекцыя беларускай літаратуры**», якую курыруе гэтая ўстанова. З запланаваных 50 тамоў выдадзена 20, дзе старажытнасці да сярэдзіны XX ст. Кнігі серыі ідуць не толькі ў беларускія школы і ўніверсітэты, але і ў бібліятэкі Расіі, Украіны, іншых краін.

Алена Васільевіч, загадчыца аддзела выданняў і тэксталагіі, прадставіла плён працы калег — першы навукова-каменціраваны збор твораў у 10 тамах народнага пісьменніка Янкі Брыля. **Збор твораў Янкі Брыля** быў распацаты ў 2016 годзе, у выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла 5 тамоў. У першы ўключана літаратурнае завяшчанне пісьменніка — няспешна прадуманыя развагі Я. Брыля пра тое, якім яму хацелася б бачыць свой збор твораў. Выданне адкрывае прадмова, напісаная доктарам філалагічных навук Міхасём Тычынам, дзе жыццёвы шлях, літаратурная дзейнасць пісьменніка асветляецца з улікам новых дасягненняў і фактаў, новага погляду на гісторыю айчынай літаратуры. Першы і другі тамы змяшчаюць апаваданні і замалёўкі, трэці — раннія аповесці, чацвёрты — «На Быстранцы» і аповесці, напісаныя пасля 1955 г. У пятым томе прадстаўлены раман «Птушкі і гнёзды», які лічыцца адным з найлепшых антываенных твораў беларускай літаратуры другой паловы XX ст. Тэксты твораў падрыхтаваны ў адпаведнасці з завяшчаннем, але паводле тэксталагічных прынцыпаў. Дарэчы, Янка Брыль збіраў безліч матэрыялаў, на яго думку, важных для напісання твораў, і пакінуў тэксталагам у параўнанні з іншымі аўтарамі рэкордную колькасць аўтографаў, машынапісаў, нататак.

Над падрыхтоўкай збору твораў працавалі Алясей Шамякіна, Наталля Гальго, Вольга Карачун і Валерый Назараў. У праекце ўдзельнічае і дачка пісьменніка Наталля Семашкевіч, якая доўгі час працавала ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Наталля Іванаўна не толькі патлумачыла рэаліі, што

датычыліся сямейнага жыцця пісьменніка, але і прадставіла фотаздымкі, якія не друкаваліся раней. Для афармлення вокладак выкарыстаны работы мастака Аляксандра Грышкевіча, якія дазволілі стварыць маляўнічае падарожжа.

— У зборы твораў асоба Янкі Брыля паўстае шматграннай, іранічнай, таемна-прыхаванай, бо калі знаёмішся з яго тэкстамі, нататкамі, бачыш, што ён — проста захавальнік безліч тайн, — зазначыла Алена Васільевіч.

Яшчэ адна кніжная навінка, падрыхтаваная ў аддзеле, — «**Летапіс жыцця і творчасці Івана Пятровіча Шамякіна**», над якой у апошнія гады жыцця працаваў член-карэспандэнт НАН, доктар філалагічных навук Міхась Мушыньскі.

Цікавыя набыткі мае і аддзел тэорыі і гісторыі літаратуры. Загадчыца Ганна Кісліцына нагадала пра грунтоўны праект, якім займаецца супрацоўніца аддзела Святлана Калядка, — «**Яўгенія Янішчыц: Творы, жыццяпіс, каментарыі**». Тры тамы з запланаваных чатырох ужо можна пабачыць у кнігарнях і бібліятэках.

— Калі мы задаёмся пытаннем, ці ёсць практычны плён працы нашай установы — узаемадзеянне інстытута і рэальнага чытача, то выданне Святланы Уладзіміраўны — адзін з найлепшых прыкладаў, — лічыць Ганна Мікалаеўна. — Гэтай кнігай карыстаюцца не толькі навукоўцы, крытыкі, але і настаўнікі, вучні, бо кожны, хто чытаў Яўгенію Янішчыц у юнацтве, можа параўнаць свае ўражанні з тым, што думалі пра твор літаратуразнаўцы, — адносна кожнага верша, а не наогул па творчасці. Гэта рэдкае для Беларусі выданне, калі побач з творам змешчаны словы спецыялістаў, якія дапамагаюць зразумець метафары, вобразы, акалічнасці напісання таго ці іншага твора.

Творчасць Я. Янішчыц — адзін з аб'ектаў даследавання ў манаграфіі Святланы Уладзіміраўны «**Літаратуразнаўчая тэорыя паэтычнай эмоцыі**», адзначанай Нацыянальнай літаратурнай прэміяй Рэспублікі Беларусь у намінацыі «Лепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства» за 2018 год.

У 2017 годзе пабачыла свет калектыўная манаграфія аддзела — «**Тэорыя літаратуры ў дыялогу еўрапейскіх культур**».

— Тэорыя літаратуры — прадмет не вельмі цікавы для шырокага кола чытачоў, — заўважыла Ганна Кісліцына, прадстаўляючы выданне. — Здавалася б, што можа мяняцца ў свеце, калі гаворка ідзе пра паняцці, якія мы ведаем са школы? Але насамрэч свет змяняецца. Мы ведаем, што ў 1990-х гадах адбылася змена культурнай парадыгмы, якая выявіла не толькі новых аўтараў, новыя стылі і віды, але і прывяла да таго, што жанры сталі змешвацца, атрымалася іх дыфузія, аўтары пачалі ўжываць новыя прыёмы, з'явіліся жанры, звязаныя з інтэрнэтам. Тэорыя літаратуры на пачатку XXI стагоддзя атрымала новыя выклікі. Гэта было разгледжана ў кнізе «Тэорыя...», якая яшчэ раз даказвае, што беларуская літаратура ідзе поруч з еўрапейскімі, развіваецца і ў яе ёсць будучыня і плён.

Юлія ШПАКОВА
Фота Марыны ВАРАБЕЙ

Апошняя воля Адама Багдановіча

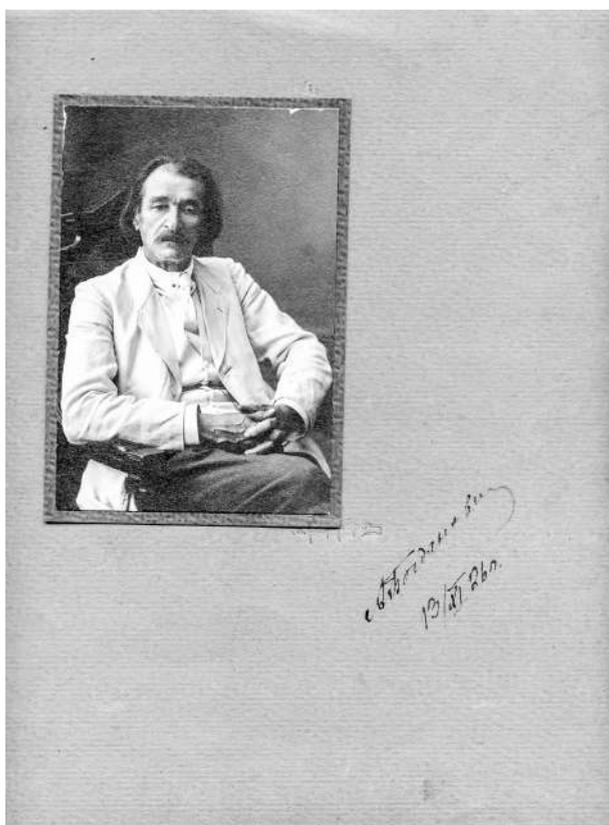
Адам Ягоравіч Багдановіч увайшоў у гісторыю Беларускай літаратуры найперш як бацька выдатнага паэта Максіма Багдановіча. У адрозненне ад таленавітага нашчадка, які пайшоў з жыцця ў 25-гадовым узросце, А. Багдановіч пражыў 78 поўных гадоў. Не так і мала, калі ўлічыць, на які гістарычны час прыпалі гэтыя гады. Адам Ягоравіч стаў сведкам і Першай сусветнай вайны, і маштабных пераўтварэнняў у Расійскай імперыі, у выніку распаду якой з’явіліся новыя дзяржаўныя ўтварэнні, у тым ліку БССР.

Культурнае поле апошняй не магло фарміравацца без творчасці яго сына Максіма Багдановіча, што стала адной з дамінант беларускай дзяржаўнасці. Такое развіццё падзей садзейнічала і трансфармацыі поглядаў самога Адама Ягоравіча як на гісторыю бацькаўшчыны, так і на талент сына: ад паблажліва-скептычных да ўзнёсла-паважлівых. Сведчанне гэтых светапоглядных пераменаў — і ў асобных лістах А. Багдановіча 20-х—30-х гг. мінулага стагоддзя, і нават у тэстаменте, які ён склаў за два гады да смерці, у маі 1938 г.

Жыццёвы век Адама Багдановіча скончыўся 16 красавіка 1940-га ў Яраслаўлі, дзе сям’я жыла з 1908 г. Рукапіс тэстаменту захоўваўся ў яго сына Паўла (зводнага брата Максіма) і быў перададзены ў 1960-я гады ў Беларускай дзяржаўнай архіў-музей літаратуры і мастацтва. Дакумент быў адрасаваны найперш самым блізім сваякам, але там утрымліваецца нямаля звестак, якія могуць зацікавіць шырокае кола аматараў беларускай літаратуры.

Тэстамент займае 15 старонак рукапісанага тэксту на лістах фармату А4. Напісаны па-руску, натарыяльна не завераны: хутчэй за ўсё, Адам Ягоравіч спадзяваўся на сумленнасць усіх спадкаемцаў. Да апошніх А. Багдановіч залічыў: трэцюю жонку Аляксандру Апанасаўну, сыноў Паўла, Мікалая, Вячаслава і ўнучак Ірыну (дачка Паўла) і Маргарыту (дачка сына Аляксея, які памёр у 1933 г. ад сухотаў). Нікога з дзяцей ад першых двух шлюбаў у жытых ужо не было. Тэстамент складаецца з 12 пунктаў, некаторыя ўтрымліваюць падпункты, дзе завяшчальнік падрабязна выказаў волю адносна сваёй спадчыны.

У першых трох ён аб’явіў спадчынніцай яго асабістых рэчаў, грошай і іншага жонку, а пачынаючы з чацвёртага пункта падрабязна апісаў спадчынныя правы на бібліятэку, рукапісы і дакументы. Вядома, што з маладосці Адам Багдановіч быў бібліяфілам і, жывучы ў Ніжнім Ноўгарадзе, пэўны час саборнічаў у справе збірання кніжак са сваім таварышам той пары Максімам Горкім. Падчас пажару ў Яраслаўлі ў 1918 г. гэты скарб згарэў, але Адам здолеў зноў сабраць нядрэнную бібліятэку. Як чалавек, які шмат чаго дасягнуў дзякуючы менавіта самаадукацыі, Адам хацеў, каб і нашчадкі кіраваліся яго прыкладам, і кнігі з бібліятэкі павінны былі ў гэтым паспрыяць. Адам падрабязна апісаў схему падзелу, прапаноўваючы, напрыклад, спачатку вылучыць папулярныя кніжкі і іх серыі і падзяліць іх згодна з жэрабем паміж тымі, хто, як ён меркаваў, мае патрэбу ў самаадукацыі — сынам Вячаславам і ўнучкамі. Адказным за падзел ён прызначаў старэйшага сына Паўла: ён мог выслухоўваць заўвагі, але канчатковае рашэнне было менавіта за ім. Асноўную бібліятэку мусілі падзяліць ужо ўсе пяцёра спадчыннікаў,

Адам Багдановіч. 1926 г.

зноў жа, згодна з лёсаваннем. Частку кніг, «занадта спецыяльнага зместу» і багаслоўскую літаратуру, А. Багдановіч параіў нашчадкам перадаць у Цэнтральную публічную бібліятэку Яраслаўлі і ў бібліятэку пры Гістарычным музеі як дарунак. Даволі сімптаматычная заўвага ўтрымліваецца напрыканцы гэтага пункта тэстаменту: выдавочна, бацька разумеў, што ў некага з нашчадкаў можа ўзнікнуць жаданне прадаць бібліятэку, але засцерагаў ад такога кроку. Ён нават падкрэсліў, што калі ў іх дзякуючы яго кніжнаму скарбу ўтворацца асабістыя бібліятэчкі, гэта будзе яму найлепшым помнікам.

У пятым пункце тэстаменту А. Багдановіч даў распараджэнні наконт сваёй навукова-даследчай спадчыны: даследаванні «Мова зямлі. Вопыт утварэння і значэнне водна-рачных і азёрных назваў і ад іх утвораных» («Язык земли. Опыт образования и значения водоречных и озерных имен и от них происходящих») і «Этнічны склад народаў славянскіх і рускіх» («Этнический состав народов славянских и русских») ён тут наўпрост назваў справай свайго жыцця. Адам Ягоравіч адзначаў, што першая праца была ўхвалена і прынята да выдання Дзяржаўнай акадэміяй гісторыі матэрыяльнай культуры і напалову аплачана, што прысвечана яна «даўняму сябру А. М. Пешкаву / М. Горкаму, які прымаў у ёй жывы ўдзел і пісаў аб гэтым у акадэмію на імя загадчыка выдавецкай часткай Акадэміі». Нашчадкі мусілі ўзяць на сябе клопат па выданні гэтых прац, калі Адам Ягоравіч не паспее. Тры іншыя навуковыя працы, якія ўяўлялі сабой сціслыя вытрымкі са згаданых вышэй, А. Багдановіч раіў надрукаваць у краязнаўчых зборніках Яраслаўля альбо Горкага.

Шосты пункт тэстаменту ўтрымлівае распараджэнні А. Багдановіча наконт другой катэгорыі рукапісаў — успамінаў, падзеленыя на чатыры блокі: першы — партыя «Народная воля» ў Мінску і Беларусі, другі — скарочаная рэдакцыя пад той жа назвай, трэці — успаміны пра М. Горкага, чацвёрты — успаміны да залічэння Адама ў народныя настаўнікі, на інтэлігентную працу. Як і ў выпадку з папярэднімі даследаваннямі, Адам быў вельмі зацікаўлены ў публікацыі ўсіх сваіх мемуараў. Ён звярнуў увагу на тое, што першы блок быў адрэдагаваны, у тым ліку з удзелам яго таварыша па «Народнай волі» ў Мінску Пляхана; за другі блок, адасланы ў Мінск у Акадэмічны інстытут гісторыі і этнаграфіі, яму прапанавалі ганарар 400 рублёў, умовіўшыся, што матэрыял успамінаў будзе выкарыстаны часткова пры напісанні іншых даследаванняў. Адносна мемуараў пра М. Горкага, якія часткова былі надрукаваныя, А. Багдановіч у тэстаменте наракаў на скарочанасць і няпоўнасць,значаючы, што ў куфры захоўваюцца ўспаміны пра жыццё Горкага пасля эміграцыі і стасункі з Шаліпінным. Чацвёртаму блоку успамінаў Адам Ягоравіч надаваў асаблівую значнасць. Ён падкрэсліў, што ў цэнтры гэтых успамінаў знаходзіцца яго сям’я і яго назіранні з канца 60-х гадоў да 1882 г. і запісана там і тое, што ён чуў ад бабулі Рузалі і іншых пра мінулае жыццё прыблізна з 20-х гадоў XIX ст. Паколькі давялося звярнуцца да жыцця суседзяў і агульнага стану рэчаў, узнікла цэлая панарама мястэчка Халопенічы падчас прыгону і пасля яго адмены. Гэтых успамінаў было тры аб’ёмныя папкі, і нашчадкам належала, як і ў папярэдніх выпадках, паклапаціцца пра іх друк.

Сёмаму пункту тэстаменту А. Багдановіч даў адмысловы падазаглавак: «Кнігі асаблівага значэння» («Книги особого значения»). Да такіх выданняў ён аднёс найперш «Творы» на беларускай і рускай мовах Максіма

Багдановіча (выдавочна, гаворка вялася пра першы збор твораў у 2-х тамах, які выдаваўся ў Мінску ў 1927—1928 гг.) і «Вянок» — першае выданне яго вершаў. Сюды ж трапілі і дзве кніжкі «Перажыткаў старажытнага светасузірання ў беларусаў» аўтарства самога А. Багдановіча, якія ён у тэстаменте назваў сваёй «юнацкай» працай. Ён дакладна ўказаў тыраж і далейшы лёс выдання: з 400 экзэмпляраў 300 «трапіла ў продаж, а астатнія былі раздадзены знаёмым і этнографам, а тое, што заставаляся ў мяне, згарэла ў Яраслаўскім пажары ў 1918 годзе, таму гэта кніга з’яўляецца надзвычайнай рэдкасцю». А. Багдановіч падкрэсліў: «Яна была адзначана прыхільнымі водгукамі ў рускім і польскім друку, і яшчэ нядаўна беларускі акадэмік В. Ластоўскі пісаў мне, што лічыць гэтую работу самай лепшай у беларускай этнаграфіі». Згодна з тэстаментам, гэтыя выданні былі сямейнай каштоўнасцю і павінны былі захоўвацца ў старэйшых у родзе. Раіў А. Багдановіч таксама захоўваць два нааўныя ў яго выданні Акадэміі навук з чагырох пад рэдакцыяй Шэйна «Матэрыялы для вывучэння быта і мовы рускага насельніцтва Паўночна-Заходняга краю» («Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-западного края»): там было шмат матэрыялу, які ў свой час назбіраў А. Багдановіч. Таксама ён прасіў захоўваць часопісы «Былое» за чэрвень 1907 г. і «Яўрэйскі летапіс» («Еврейская летопись») выпуск першы за 1923 г. — там згадвалася пра рэвалюцыйную дзейнасць А. Багдановіча, а яшчэ зборнік першы «Рэвалюцыйны рух сярод яўрэяў» («Революционное движение среди евреев») 1930 г., дзе, зноў жа, у артыкуле А. А. Гурвіч згадвалася яго дзейнасць як «нарадавольца». А. Багдановіч тут наўмысна падкрэсліў, што апрача яго — не яўрэя — у артыкул трапіў Антон Паўлоўскі, і зазначыў, што беларусаў і палкаў «нарадавольцаў» у Мінску было не менш, чым яўрэяў.

У 8 і 9 пунктах тэстаменту А. Багдановіч выказаў сваю волю адносна асабістага ліставання. Асабліва шчыmlіва ён ставіўся да ліставання з дзвюма першымі жонкамі, заўчасна памерлымі, наказваючы захоўваць усе лісты старэйшаму ў родзе. Таксама Адам Ягоравіч раіў захоўваць ліставанне з нарадавольцамі і роднымі сёстрамі, выказваючы спадзяванні, што гэта стане падмуркам для сямейнага архіва.

У 10 пунце Адам Багдановіч наказаў перадаць свой кішэнны гадзіннік Паўлу на памяць замест перададзенага ім Мікалаю гадзінніка Максіма. Тут жа згадваліся яшчэ два выданні, якія мусілі ашчадна захоўвацца, — памятнаыя кніжкі Мінскай губерніі за 1860 г. і 1908 г. У першай паказваўся склад кіруючых класаў на радзіме Адама Ягоравіча пры прыгоне, а ў другой пры параўнанні можна было адсачыць, які значны адбыўся сацыяльны рух і як шмат з нізоў сацыяльнай лесвіцы паднялося ўгору.

У 11 пунце свайго тэстаменту Адам Ягоравіч прасіў пасля яго смерці берагчы маці, а ў 12 выказаў упэўненасць у тым, што яго дзеці будуць добрымі грамадзянамі сваёй бацькаўшчыны.

Зразумела, адыйшоўшы ў іншы свет, А. Багдановіч не мог ведаць, як будзе выканана яго воля. Збольшага, як вынікае, нашчадкі падзялілі ўсё згодна з пажаданнямі апошняга, аднак волю адносна выдання прац А. Багдановіча і яго ўспамінаў ніхто з іх выканаць не здолеў: таму не маглі спрыяць няпросты перадаванні і ваенны час, мноства іншых клопатаў пасля. Дзякуючы абуджэнню цікавасці да творчасці М. Багдановіча з боку беларускіх даследчыкаў у пачатку 60-х была магчымасць, пакуль яшчэ жылі Павел і Мікалай Багдановічы, атрымаць доступ да гэтых рукапісаў і дакументаў. Сыны перадалі іх на Беларусь. Пазней некаторыя трапілі на захаванне ў фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Дзякуючы працы навукоўцаў, а таксама музейных супрацоўнікаў, мары А. Багдановіча аб выданні сваіх рукапісаў часткова ажыццявіліся. Так, у 2012 г. у Мінску пачылася свет выданне: А. Багдановіч «Я ўсё жыццё імкнуўся да святла» («Я всю жизнь стремился к свету») у 2 кн. Кн. 1. «Мае ўспаміны» («Мои воспоминания») пад рэд. А. П. Вашчанкі: там змешчаны ўспаміны пра жыццё Адама ў халопеніцкі перыяд; у часопісе «Малодсаруская мова яго ўспаміны аб нарадавольніцкай дзейнасці з каментарыямі; у музейным выданні «Архіўныя матэрыялы да жыцця і творчасці Максіма Багдановіча. Сшытак 1» надрукавана ліставанне Адама, у тым ліку з першай жонкай, маці паэта Марыяй. Багаты рукапісны фонд бацькі паэта захоўваецца таксама ў іншых установах, і плённа сумеснай працы расійскіх і беларускіх даследчыкаў стала выданне «М. Горкі і А. Багдановіч: сяброўства, народжанае на берагах Волгі» («М. Горький и А. Богданович: дружба, рожденная на берегах Волги») (Масква, 2018). Кніга выдадзена пры садзейнічанні Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы і ўтрымлівае дагэтуль не друкаванае ліставанне А. Багдановіча з А. Волжынай (другая жонка), М. Горкім, К. Пешкавай і іншымі. Такім чынам, жаданне мець надрукаванымі свае рукапісы, якое так заўзята выказваў Адам Багдановіч у тэстаменте, паступова здзяйсняецца дзякуючы тым, хто неабякава да таленту яго сына Максіма Багдановіча і лёсу сваёй краіны.

Юлія МАЦУК
Фота з фондаў Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча.

Дзеці Адама Багдановіча і Аляксандры Мякоты (Павел, Аляксей, Мікалай і Вячаслаў. Ніжні Ноўгарад. Павел, Мікалай, Вячаслаў згадваюцца ў тэстаменте).

Творчая суполка Берасцейшчыны:

Брэстчына — цудоўная зямля, якая, дзякуючы географічнаму становішчу, стала месцам перасячэння культур і лёсаў многіх народаў. Гэты край часта знаходзіўся ў цэнтры важных гістарычных падзей, што не магло не адбіцца і на сучаснай яго літаратуры. Абапіраючыся на найлепшыя традыцыі класікаў, берасцейскія творцы і сёння здзіўляюць чытачоў разнастайнасцю тэм, арыгінальнасцю, узнёскасцю думак.

Штогод бібліятэчка Брэсцкага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі папаўняецца дзясяткамі цікавых выданняў, і кожнае з іх — вынік сур'ёзнай працы над словам, імкнення захаваць гістарычную памяць, дакрануцца да сэрцаў чытачоў... Сотні сустрэч у школах, ВУНУ, бібліятэках, дамах культуры, пагранічных часцях, кнігарнях, музеях, на адкрытых вулічных пляцоўках... І за ўсім гэтым стаіць руплівая самаадданая праца нашых літаратараў.

Аддзяленне — у асобах

З вялікім хваляваннем напярэдадні Дня Незалежнасці мы віншавалі з днём нараджэння нашага найстарэйшага пісьменніка, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны **Васіля Літвінчука**. Не спыняецца на дасягнутым і пясняр **Белавежскай** пушчы **Фёдар Саевіч**, які не толькі працягвае выдаваць кнігі, але і далучае да пісьменніцкай справы ўнукаў. Актыўным сябрам Берасцейскай пісьменніцкай суполкі з'яўляецца вядомы аграрый **Аляксей Скакун**, які доўгі час узначальваў наймацнейшае сельскагаспадарчае прадпрыемства «Астрэмчава». Сёння **Аляксей Сцяпанавіч** дапамагае ладзіць літаратурна-краязнаўчыя экспедыцыі ў глыбінку, як аўтар навуковых кніг выступае перад студэнцкімі і школьнымі аўдыторыямі, прывівае маладому пакаленню любоў і пашану да роднай зямлі. Ведаюць яго на Брэстчыне і як таленавітага фотамастака. Адзначыў 80-годдзе заслужаны журналіст Беларусі, паэт, удзельнік шматлікіх творчых імпрэз і праектаў **Георгій Тамашэвіч**.

З новымі ідэямі і творами выступаюць пісьменнікі **Анатоль Брытун**, **Вячаслаў Бурдыка**, **Мікалай Кавалевіч**, **Ірына Морых**, **Мікалай Панасюк**, **Надзея Парчук**, **Вера Пракаповіч**, **Таццяна Шульга**, **Аляксандр Юдзіцкі**. Сапраўднай творчай залацінкай Брэстчыны стаў краязнаўчы альманах Брэсцкага раёна «Астрэмчаўскі рукапіс», галоўным рэдактарам і складальнікам якога з'яўляецца **Аляксандр Валковіч**. На старонках выдання ў рубрыцы «Літаратурная сядзіба» друкуюцца і творы нашых пісьменнікаў.

Актыўна працуе з творчай моладдзю пераможца шматлікіх літаратурных спаборніцтваў, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі **Зінаіда Дудзюк**. Пасяджэнні літаратурнага клуба «Адкрыццё» штомесяц ладзяцца ў Брэсцкай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна. Пры Брэсцкім аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі працуе школа паэтычнага майстэрства. Намесніца старшыні, сцэнарыст і рэжысёр міжнароднага фестывалю паэзіі «Сугучча слоў жывых» («Созвучье слов жывых»), літаратурных святаў **Любоў Красеўская** дзеліцца падчас сустрэч з паэтамі-пачаткоўцамі багатым творчым досведам. Цэнтрам творчага прыцягнення на Камянецчыне стаў літаратурны гурток «Жарынка», створаны для школьнікаў, якія пішучь вершы, паэтэсай **Настасся Нарэйкай**. Агеньчык натхненны падтрымлівае на Піншчыне кіраўнік літаратурнага клуба «Пінчукі» пры раённай бібліятэцы імя Я. Янішчыц **Марыя Ляшук**, у вёсцы Лапаціна праводзіць цікавыя, пазнавальныя экскурсіі і літаратурныя сустрэчы навуковы супрацоўнік літаратурнага музея **Аляксандра Блока** паэт **Валерый Грышкавец**, плённа працуюць на літаратурнай ніве пінскія паэты **Жанна Завацкая**, **Любоў Дзікавіцкая**.

75-годдзе адзначыў паэт і празаік з Баранавічаў **Юрый Мацюшка**. Плённа працуе ў гэтым жа горадзе пісьменнік, мастак **Мікалай Бусько**. Кнігі баранавіцкага празаіка **Аляксандра Галькевіча** штогод прэзентуюцца на міжнародным кніжным кірмашы ў Мінску.

Асобная размова пра паэта, празаіка, мастака, жыхара вёскі Магіліцы Івацэвіцкага раёна **Анатоль Галушку**, які цяжкай хваробай прыкаваны да ложка, але малюе карціны алеем на палатне, заціснуўшы пэнзлік у зубах, і піша выдатныя паэтычныя і празаічныя творы.

Іванаўскага пісьменніка **Валерыя Кухарчука** лёс закінуў у ЗША, ён жыве ў горадзе Юціка штата Нью-Ёрк, але не губляе сувязі з роднымі мясцінамі, выдае на радзіме кнігі.

Рупяцца пра захаванне гістарычнай спадчыны, прапагандуюць творчасць пісьменнікаў Берасцейшчыны, выступаюць на старонках газет і часопісаў творцы з глыбінкі: **Мікола Антанюўскі** з Пружан, **Ніна Гарагляд** з Камянца, **Галіна Бабарыка** з в. Мачуль Столінскага раёна, **Анатоль і Расціслаў Бензерукі** з Жабінкі, **Таццяна Канапацкая** і **Андрэй Мазыко** з Лунінца, **Анатоль Дзенісейка**, **Анатоль Крэйдзіч**, **Васіль Жушма**, **Юрый Саланевіч** з Іванава, **Нагалія Касцюк** з Кобрына, **Святлана Локтыш** з Ганцавічаў, **Анатоль Бярнацкі** з Бярозы, краязнаўца Палесся **Веньямін Бычкоўскі**, паэт-гумарыст **Віктар Рэчыц** з Івацэвічаў.

Фота з сайта photogoroda.com.

Поўныя ідэй, здзіўляюць і радуюць новымі творами, поспехамі, перамогамі ў літаратурных конкурсах маладыя пісьменнікі **Вячаслаў Бельцокоў**, **Аксана Валуй**, **Алена Гневушава**, **Алена Папко**, **Кацярына Мядзведзева**, **Сяргей Белаяра**.

Да міленіума Брэста

Яркім і незабыўным прызнаннем у любові слынаму Брэсту, які летась адзначыў 1000-годдзе, стаў творчы праект брэсцкіх мастакоў і паэта **Таццяны Шульгі** «Аква-рэльны Брэст». На старонках каляровага літаратурна-мастацкага выдання «Анёл над Брэстам» прадстаўлены вянок санетаў і паэтычныя прысвячэнні роднаму гораду **Георгія Тамашэвіча**, а кніга «Брэст. Храналагічны даведнік» **Зінаіды Дудзюк** расказвае пра галоўныя гістарычныя падзеі, якія падаюцца ў храналагічным парадку, ад старажытнасці да цяперашняга часу, паказваецца, як яны ўплывалі на існаванне старажытнага горада і яго насельнікаў. Разам з героямі «Трылогіі прыгод тысячагоддзя» **Анатоль Брытуна** чытач перанясецца ў той час, калі яцвягі і ліцвіны мужна змагаліся за незалежнасць, адстойвалі сваю зямлю і гонар. З нагоды 75-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў бібліятэчка Брэсцкага абласнога аддзялення папоўнілася кнігай «Пісьма войны» **Аляксандра Валковіча**.

Фота з сайта liveinternet.ru.

Падзеі, надзеі і традыцыі...

Не абыходзіцца ў Брэсцкім абласным аддзяленні СПБ і без новых творчых ідэй. Так, па ініцыятыве пісьменнікаў творчай суполкі ў 2018 годзе заснаваны абласны літаратурны конкурс «Духоўная веліч». У межах літаратурнага праекта «Фарбы Берасцейшчыны» творцы з глыбінкі сустракаюцца з чытачамі. Вось ужо два сезоны запальвае новыя зоркі абласны конкурс юных чытальнікаў «Зорны спеў», падчас якога дзеці дэкламуюць вершы пісьменнікаў Брэстчыны. Праводзіцца беларуска-ўкраінская гумарына «Смех заваёўвае Сусвет», святы «Мой свет — кніга», «Літаратурная альтанка».

Сумесна з Брэсцкім дзяржаўным універсітэтам імя А. С. Пушкіна ў 2018 г. упершыню адбыўся конкурс «Маладая літаратурная крытыка». З выставы вядомай мастачкі **Наталі Шаён** на базе Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна пачаў працу літаратурны салон «Жывапіс. Музыка. Літаратура».

З 2017 года ініцыятыўная група Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ сістэматычна выдае бюлетэнь творчай суполкі «ЛІТАГЛЯД». Літаратурным набыткам стаў выпушчаны на пачатку 2018 года бібліяграфічны даведнік Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі «Творчы партрэт пісьменніцкай суполкі», складальнікам якога стала **Надзея Парчук**. Напрыканцы 2018 года пабачыла свет і выданне «Літаратурная прастора Брэстчыны». Упершыню пад адной вокладкай сабраны творы ўсіх пісьменнікаў суполкі — жывых і тых, хто сышоў у нябыт. Яшчэ адной выдавецкай навінкай стаў альманах «Берасцейская скарбніца».

Летась Брэсцкае абласное аддзяленне правяло першы рэспубліканскі гумарыстычны конкурс «Папяровы бусел». Дзевяты раз была ўручана Брэсцкая абласная літаратурная прэмія імя **У. Калесніка**, да таго ж чакаецца і чарговы выпуск зборніка твораў маладых талентаў «Адкрыццё».

Сярод вялікай разнастайнасці форм працы з чытачамі аднымі з самых запамінальных становяцца тэматычныя сустрэчы ў «Музеі выратаваных каштоўнасцей» і літаратурна-краязнаўчыя паездкі. Першая вандроўка па літаратурных мясцінах была арганізавана ў маі 2006 года, па яе выніках убачыла свет энцыклапедычнае выданне «Літаратурная карта Брэстчыны». Апошнім часам брэсцкія пісьменнікі пабывалі ў самабытнай пушчанскай вёсачцы **Ясень**, у гасцях у пісьменніка **Фёдара Саевіча**, наведвалі **Арэхаўскую школу Маларыцкага раёна**, пабывалі ў **музеі Пятый форт** у вёсцы **Гершоны**... Наперадзе — новыя цікавыя вандроўкі, а гэта значыць, будзе магчыма і твораў на новыя творы.

Сяброўства без межаў

Паэты і празаікі Брэсцкага абласнога аддзялення годна ўдзельнічаюць у міжнародных конкурсах, прадстаўляюць краіну на міжнародных форумах, займаюцца перакладчыцай дзейнасцю. Пачынаючы з 2006 года ладзяцца сумесныя літаратурныя імпрэзы з беларускімі, расійскімі, украінскімі, польскімі пісьменнікамі.

З 2014 года брэсцкія паэты бяруць удзел у Сусветным дні паэзіі ЮНЕСКА, які праходзіць у Варшаве і Разані. Вынік гэтых творчых стасункаў — кніга «Сучасная польская паэзія ў перакладах берасцейцаў», выдадзеная ў 2017 годзе ў Брэсце. Дзякуючы даўняму супрацоўніцтву брэсцкага празаіка-фантаста **Сяргея Белаяра** з барнаўльскімі пісьменнікамі ў 2019 годзе пабачыў свет зборнік «Брэст — Барнаул».

Брэсцкая дэлегацыя пабывала ў польскім горадзе **Уладава**, дзе адбылося падпісанне пагаднення паміж літаратарами Беларусі, Польшчы, Украіны.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ,
старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

асобы, набыткі, планы

Выток мой, дзе дабро да небакраю

Настасся НАРЭЙКА

***

Я засынаю, седзячы над кнігай
Ці вышываннем бяжымым, неадменным.
Глядзяць іконы позіткам сумленным,
А сніцца мне крывавая Няміга.

Прачнуся, і ад цёплае старонкі
Ці тонкае, расшытае тканіны
Становіцца аж мотаціна. Гадзіны
Сплываюць, асыпаюцца, як гронкі.

Салодкі бэз! Якая недарэчнасць
У маі бачыць снег у кветках белых,
У маках — кроў магутных вояў смелых,
У сцежцы пад нагой — дарогу ў Вечнасць.

Я чорная, зняволеная панна.
І мой Нясвіж згарэў, і камень плача.
І зноўку паражэнне, зноў няўдача!
І недзе бітва ў далечы туманнай...

Я кіну кнігу, кіну вышыванне —
Ад думак за работай не схавалца.
Чакаць яго — мая святая праца,
Не прычакаць — маё наканаванне.

А потым напаўзае ноч, бы крыга.
І немагчыма выбрацца. Дарэмна.
І абразы глядзяць у змрок турэмны.
І сніцца мне бясконца Няміга.

Мікола АНТАНОЎСКИ

Напамін пра ліпень 44-га

І сталела паціху атава,
Пыл на вішнях запудрыў загар,
І грэмела то злева, то справа,
Хоць на небе ні воблак, ні хмар.

І адсюль, дзе між лоз у засмужжы
Роем, роем сляпні над канём,
Не відно, як імкнецца адужаць
Сіла сілу крывёй і агнём.

І вісяць, як сляпні, самалёты
Над жытамі і стужкай дарог.
Агрызаецца злосна пяхота
І хрыпіць «в душу-мат» незнарок.

І пакуль не падносяць ёй вішань
І валошкі на танк не кладуць,
Пад Вялікім Сялом на узвышшы
Аўтаматы гамонку вядуць.

Быццам выбух, які стаў зялёным,
Над узвышшам — пасечаны дуб.
Дый яму, ячмянем паланёным,
Ад байцоў не адвесці бяду.

...Намалое пасля і валошкі,
І пунсовыя вішні мастак.

Толькі фарбы не змогуць хоць трохі
Перадаць вішняў горычны смак.

***

Памяці Алеся Каско
І з твайго няўбачнага сэрца
Кроў каліны капае ў снягі.
Ліна КАСТЭНКА

Па марозе, па першым марозе
Жар каліны, як бач, схаладзеў.
Па дарозе, па дрогкай дарозе
Шлях пралёг незваротных надзей.

Напярэймы ніхто не спяшае.
Не дапяць і каліне на шлях,
Дзе без свечак каштан уздыхае,
Адзінокі, як ішры манах.

Марыя ЛЯШУК

З любоўю да малой радзімы

І

У непагодны сонечна дзянёк,
Калі цябе й матулю ўспамінаю,
Радзінна-арабінавы куток,
Выток мой, дзе дабро да небакраю.

Тут хмельна пахне сена на лугах,
Яго ў валкі жанкі зграбаюць,
Усе у белым — лебядзіны ўзмах —
І сярод іх — матуля маладая.

А подых ветру жыта калыхне —
Валошкава-сярэбранае мора —
І водар хлеба смачна палыхне,
І сон здаровы у цянічку зморыць.

Урыўкі-успаміны — нібы мёд,
Ялей на растрывожанае сэрца.
Няма матулі ўжо каторы год,
А боль, нібы іголкай, каланецца.

Ды рвуся я ў цудоўнейшы куток,
Дзе першыя зрабіла свае крокі.
Радзінна-арабінавы выток,
Як добра, што ты побач, недалёка.

Ніна ГАРАГЛЯД

***

Ад гвалту, ад здзеку і злосці
Збягу я з горада ў гасці
Да пушчы, да зёлкаў гаючых.
Тут сэрцу майму не балюча.
Па сцежцы знайду леснічоўку,
І, як дарагою абноўку,
Сукенку з ахапкаў кветак
Падорыць мне шчодрае лета.
А сосны слязою-смаляю
Мой смутак і боль загояць.

Любоў КРАСЕЎСКАЯ

Паэт

Блукаў паэт па лабірынтах далі.
Шукаў адказ. Піў цэлу ноч віно.
А горад спаў. Над ліхтаром звісалі
Чужыя сны і зорнае пано.

І я блукала па таемных вулках
Дзівоснай мроі столькі зім і лет!
Ва ўсе сусветы біла сэрца гулка! —
А горад спаў. І піў віно паэт.

Мой вецер

Даўно змагла з нябыту выйсці,
Ігаць у вершах, ці не лгаць?
Я не павун апалых лісцяў,
Якія ў лужыне ляжаць.

Я не вястун астылай буры.
Мой вецер — промневая жарсць!
Ляціць да Сонца — воч не жмурыць,
Гарыць датла, каб зноў вітаць.

Пераклад з рускай мовы
Анатоль ШУШКО

Анатоль ГАЛУШКА

Мае берагі

Калі далёка ад Радзімы,
Жывым хай будзе напамінам
Зямля, цябе што нарадзіла
Дачкою годнай, годным сынам.

Хай дасць пяшчоты, моцы, сілы
І абароніць ад нягоды.
І ўсё, што сэрцу любя, міла —
Не згіне век, не выйдзе з моды,

Як сонца, што ўстае-садзіцца.
І неба ў зорках незлічоных.
Як звон і спеў жывой крыніцы,
І лесу пах, і гул чароўны.

Як птушак спеў. І подых ветру.
Як прыгажосць садоў у квецце.
Як маці. Бацька. Праўда. Вера.
Радзіма, што адна ў свеце.

Квітней, калыска маіх продкаў.
Каб не бяднела рыбай Шчара,
Каб ішчупакі вяліся, плоткі,
Самы, вялікія, як мара.

Каб ветры пахлі сенам, пожняй.
Світанак каб будзілі пеўні.

Каб жыў агонь у хаце кожнай,
А ў святая каб гучалі песні.

Хай словы ўсе — ды Богу ў вушы.
Жыві, мой краю дарагі.
Ляцелі каб, як птушкі, душы
Туды, дзе нашы берагі.

Кожнаму сваё

У кожнага з нас сваё Пекла і Рай,
Свае рубяжы, сваё Сёмае Неба,
Дарога свая, свабода і край.
І боль, што плячэ. І кавалачак хлеба.

Сваё разуменне зла і дабра.
Справы свае. Узлётны, падзенні.
Заходы свае, світанкаў пара.
І нават гарбата свая. І адзенне.

І шчасце, і гора — толькі свае.
Вершы свае. І песні, і сказы.
Нехта бярэ. А той — аддае.
І колькі жыве — шукае адказы.

Голас у начы

Сэрца баліць нешта.
Цемра, як чорная вата.
Падлічаны ўсе рэштны.
Заснуць каб навек...

Раптам.
Голас начны нечы,
Ціха шапнуў: пройдзе.
Час, ён такі — лечыць.
Будзе яшчэ сонца.
Снег урэшце расстане,
Вырастуць зноў крылы.
Дыхаць лягчэй стане,
Стане і свет мілы.
Ты не сумуй, браце!
Устань і распраў плечы.
Хутка вясна будзе.
Час, ён такі — лечыць.

Надзея ПАРЧУК

Дар нябёсаў

З першым промнем у акне,
З першым прабліскам вясновым
Сонца зойдзе да мяне,
На абрус прысядзе новы.

Цвёрда ведае яно:
На стале — святое месца,
І, чакаючы яго,
Бохан пахне Дабравесцем.

Водар сонца, ззянне зор
Цесна ў бохане зліліся.
Ганарыцца хлебам стол,
І ляціць малітва Высям.

***

Апрапаюцца ў зелень сады,
Расквітнелі і вішні, і грушы,
І лягчэюць за спінай гады,
Маладзёўць ізноў нашы душы.

Ах, як хочацца жыць і любіць
Белы свет і чаромхавы водар!
Дык маўчай, жыццёвая ніць,
Прадаўжайся, жыцця асалода!

МАЗАІКА МІЖЗОРНАЙ МОВЫ — I

Актуальная трэкаграфія гурта «Танграм»

Гэты матэрыял бярэ свой пачатак у сакавіцкім белмузычным эксп-курсе ў пачатак 2020-га, зробленым сайтам *onliner.by*, дзе па адзіны бок «хайпанедахопу» апынуліся як выдатны (і вядомы шырокаму слухачу) дуэт *Naviband*, так і далёка не самы буйны, але не меней яркавы мінскі гурт з таемнай назвай «Танграм». Свежым рэлізам абодвух калектываў дасталася па тры-чатыры радкі, хаця стыльна-модна-моладзевыя Ціма Беларускіх і Лера Яскевіч удастоіліся як цэлага абзаца тэксту кожны, так і публікацыі альбомных плэйлістоў з сэрвісу «Яндекс.Музыка». І таму, каб хоць неяк лакальна паправіць гэтае не зусім справядлівае ранжыраванне (і, спадзеючыся на тое, што тыя ж *Naviband* пры іх статусе як-небудзь самі сабе дапамогуць), лагічна было крыху болей расказаць пра тую беларускую музыку, якую амаль не ведаюць. І чаму б не пачаць гэтую асветніцкую місію менавіта з Танграма?

Гурт быў заснаваны 30 лістапада 2011-га двума сябрамі (на той момант студэнтамі) — Антонам Леановічам і Яўгенам Дзям'яненкам. Першы ўзяў на сябе ролю гітарыста (і калі-нікалі вакаліста), другі — ролю ўдарніка. Паступова склад дапоўніўся басістам, імя якога замоўчваецца (як і імяны ўсіх яго паслядоўнікаў), а таксама другім гітарыстам — Ільёй Дзягелем. Некалькі гадоў цягнуцца «дагістарычны» перыяд, калі гурт нічым асаблівым не адзначаецца, а ў 2014-м Танграм удзельнічаюць у адборачным этапе фестывалю *Emergenza*, дзе выконваюць адны з першых вядомых публіцы трэкаў. Далей іх чакаюць пошукі свайго стылю, змены ў складзе (з заканамерным уплывам на гэтыя пошукі), а таксама тры афіцыйныя рэлізы, з якімі гурт жалезна ўпісаў сябе ў гісторыю беларускай альтэрнатыўнай сцэны. Але з гэтага моманту хацелася б паглыбіцца ў творчасць, таму мае сэнс адыйсці назад, да «архаікі» нявыдадзенага. Большая частка неафіцыйных сінглаў выконвалася задоўга да першага сур'езнага рэлізу, і ў некаторых з іх пры жаданні можна пачуць ключы да будучага гучання Танграма.

[2014-2016, 2017, 2019]
НЯВЫДАДЗЕНАЕ

У каверах на песні інды-поп гурта *The XX Crystallised* і *Shelter* разведзеныя пасасобку постпанкавыя гітары і пазаземныя эмбіент аднаюцца і трансфармуюцца ў першыя прыгукі построку, а вакал Антона, амаль не пераганяючы тэмп арыгінала, дэманструе пакуль што толькі цень свайго незвычайнасці.

Нашмат далей і глыбей у творчым перастварэнні ідуць каверы на песню «Графин» гурта «Химера» і «Раньше в твоих глазах отражались костры» гурта «Кино». У першым выпадку зыходная хуткая нойзавасць з прамалінейна-надрыўным вакалам Эда Старкова рукамі гітарыста дуэта Антона Леановіча і Ільі Дзягеля замяняецца на сюррэалістычныя сімбіёз построку і постпанку, і ў гэты ж момант, дзякуючы больш павольнаму тэмпу і вакальным здольнасцям, Антон дадае яшчэ адзін сюррэалістычны слой, але з адценнем чагосьці народна-абраднага. У другім выпадку арыгінал увогуле набывае двухмінутнае інтра, а потым Антон дэманструе адну з найцікавейшых і найчульвейшых вакальных партый за ўсю творчасць гурта.

ПБС — уласны трэк-эксперимент: пачынаецца ён з нехарактэрнага для гурта фанковага рытму, следам Антон расшыфроўвае абрэвіатуру назвы і абвясчае аксюмараннае «Это песня без слов», а пасля наступнай рэплікі ідзе выключна інструментал (за выключэннем невялікага паўтору ранейшых слоў).

Осыпаются алые клёны... — меладэкламацыя аднайменнага верша Барыса Рыжага (сталая па выкананні, бо зроблена паміж выходам другога і трэцяга рэлізу), якая, хаця і мае цікавую містычную аранжыроўку і інструментальнае аўтро, у выніку хутчэй пакідае адчуванне перадэкламацыі і «недапесні».

Скончыўшы скакаць па гэтых аскепках музычнай ідэнтычнасці, можна, нарэшце, перайсці і да чагосьці больш істотнага і цэльнага. Увага: наступны запіс змяшчае элементы вольнай трактоўкі эмацыянальнага экспірыенсу, але ў якасці выключэння (адпаведна з агульнай кампазіцыяй) мае месца і рацыяналістыка.

[01.03.2016]
ХИКИКОМОРИ (EP)

Свой першы рэліз гурт запісаў у складзе, адзначаным на пачатку тэксту. Адпавядаючы свайёй назве (словам «хикикомори» ў японскай мове называюць характэрны для нацыі сацыятып чалавека, замкнёнага літаральна і вобразна), музыка ў гэтай іпіхе імкнецца да стварэння станавай і пачуццёвай прасторы недзе ўнутры замкнёнага розуму. Адбываецца пэўнае падарожжа, прытым падарожжа не рацыянальна-псіхалагічнае, а хутчэй метафізічнае: рух з мэтай руху, унутраны рух па самім сабе як кардыятрэніроўка свядомасці.

01. Хикикомори

У пачатку трэка чуецца занепакоенасць з рэфрэнамі яе абвастрэнняў, але да канца першай паловы галава спрабуе пазбавіцца мораку, пакуль не надыходзіць чарговае абвастрэнне, якое паступова фіксуе стан актыўнага самакапання.

02. Мета

У гэтым трэку эмоцыі ўзмацняюцца: замест руху ў адной танальнасці тут прысутнічае і жорсткая барацьба, і мінорнае супрацьдзеянне, і пазітыўны вынік, які надыходзіць нечакана, быццам узарваны пузырок; пачуццё свежага паветра цалкам станоўчае, таму пасля невялікай перадышкі ўсё паўтараецца.

03. Глісідныя агні

Пасля паглыблення ў метафізічныя куткі надыходзіць час вярнуцца вонкі: гітары здзіўляюць цалкам цвярозае вяртанне свядомасці назад, да рэальнага свету, зноў жа, у адпаведнасці з назвай (глісідныя агні — тэхнічныя агні, якія забяспечваюць пасадку паветрана-му транспарту).

Фота з афіцыйнай суполкі гурта «ВКонтакте».

04. Отстань от меня (ПТВП cover)

Чарговы кавер-пераасэнсаванне і, здаецца, безагаворачна найлепшы з кавераў гурта: акрамя перакладу панкаўскай неахайнасці на ўзнёсла-лірычныя рэлізы, адбываецца самы моцны эксперымент з часоў ПБС — песня, не

«Отстань от меня» перацякае ў «Не покидай меня» — не пакідае арыгіналу ніводнага шанцу.

05. 17

Лічба 17, бы мяжа між дзяцінствам і дарослым жыццём, уносіць у эмацыянальную канву гэтага EP пачуццё скепсісу і непераадольнага жадання ўцёку — па-за сябе, у жорсткую, але ў нечым усё ж прыцягальную рэчаіснасць.

Па-за накоем

«Хикикомори» пераігруе закасяццельны патэрны построку з дапамогай бесперапыннага жадання рухацца ўверх у пошуках новай дынамікі і новага колеру. І хай сабе адбываецца гэта недзе ў галаве, але тым бліжэй да цэлаканчатковы вынік.

Праз пэўны час пасля выхаду «Хикикомори» ў жыцці Танграма адбываецца пераломны момант: гурт пакідае гітарыста Ільі Дзягеля, а гэта ў сваю чаргу значыць, што каэфіцыент творчай разнастайнасці значна зніжаецца. Ва ўсякім разе выключна гітарнай, бо перад запісам другога рэлізу ў гурце з'яўляецца Паліна Максіменка... з сінтэзатарам. Так гучанне Танграма пачынае свой імклівы шлях да змен.

Данііл ЛЫСЕНКА

Заканчэнне ў наступным нумары

Муздаведнік

Дзілэй (з англ. *delay* — «затрымка») — гэта эфект затрымкі гуку, калі да зыходнага сігнала дадаецца адна або некалькі яго копіі, але затрыманых у часе. У музыцы выкарыстоўваецца для таго, каб ствараць цікавае і незвычайнае гучанне гітары. Часцей за ўсё яго можна пачуць у эксперыментальных гітарацэнтрычных жанрах, як, напрыклад, *нойз-рок*, *построк*, *постпанк*, *шугейз* і г. д.

Інды-поп (ад англ. *independent* — «незалежны») — паджанр інды-музыкі (дакладна — *інды-року*), для якой характэрныя незалежнасць ад камерцыйнай поп-музыкі і мейнстрыму, а таксама асаблівая DIY ідэалогія (*Do It Yourself* — зрабі гэта сам). Інды-поп адрозніваецца ад інды-року тым, што ён больш меладычны і менш тужлівы.

Нойз (з англ. *noise* — «шум») — музычны жанр, у якім выкарыстоўваецца разнастайныя гукі (часцей за ўсё штучнага і тэхнагеннага паходжання), непрыемныя і нават балючыя для чалавечага слыху. У шырокім сэнсе шум — гэта выключна гучны і дысгарманічны гук, які не мае ніякага дачынення да мелодыі і музычных структур.

Нойз-рок — эксперыментальнае адгалінаванне *панк-року*.

Построк — жанр эксперыментальнай музыкі, для якога характэрна выкарыстанне інструментаў, звязаных з рок-музыкай, а таксама рытму, мелодый, тэмбру і паслядоўнасці акордаў, якія не характэрны для традыцыйнага *року*. Прадстаўнікі жанру ў асноўным іграюць інструментальную музыку, якая аб'ядноўвае элементы разнастайных музычных жанраў, такіх як *эмбіент*, *джаз*, *электронная музыка*, *рок*.

Постпанк — гэта ў нейкай ступені больш мудрагелістая і эксперыментальная форма *панку*: у адрозненні ад рэзкага сухога гучання *панкроку*, постпанк адметны вялікай разнастайнасцю музычнага самавыўлення, у прыватнасці зваротам да новых тэхналогій запісу і сувяззю з нерок-стылямі.

Шугейз (ад англ. *shoe* «чаравік» і *gaze* «глядзець пільна») — адзін з жанраў *альтэрнатыўнага року* (*інды-року*), назва якога ідзе ад журналісцкага жарту над нехарызматычнымі музыкантамі. Яны на працягу ўсяго выступу быццам бы глядзелі на чаравікі, хаця на самой справе іх увага была засяроджана на шматлікіх гітарных «прымочках», якія інтэнсіўна выкарыстоўваліся, паколькі музыка шугейзераў была даволі эксперыментальнай і перапоўненай разнастайнымі гукавымі эфектамі.

Эмбіент — стыль электроннай музыкі, заснаваны на мадуляцыі гукавога тэмбру. Эмбіент часта характарызуецца атмасферным, заспакаяльным, неназойлівым, фонавым гучаннем.

BelarusDocs: ізаляцыя і сутыкненне сусветаў

Жыццё, якім мы яго не ведаем

Дакументальнае кіно і літаратура нон-фікшн, акрамя безумоўнай эстэтычнай функцыі, маюць большы патэнцыял для раскрыцця асобы аўтара і паказваюць нам тое жыццё, якога мы не ведаем або не заўважаем за сваімі праблемамі. Творца, які прыдумвае, стварае сусвет, — гэта творца, які працуе з рэальным сусветам, падбірае опытку.

Кадр з фільма «Дэбют».

Анлайн-фестываль дакументальнага кіно *BelarusDocs* праводзіцца раз на два гады і прадстаўляе сем найбольш яркіх дакументальных фільмаў апошніх гадоў. З 2020 года фестываль абзавёўся ўласным сайтам, дзе на працягу тыдня выкладваюцца для прагляду фільмы (адзін на дзень, кожны даступны 24 гадзіны). Фільмы, якія трапляюць у праграму, адлюстроўваюць важныя для грамадства тэмы, вылучаюцца мастацкімі адметнасцямі і часта ўжо былі заўважаны ў розных фестывальных праграмах. Арганізатары *BelarusDocs* у анатацыі абазначылі гэтую якасць як «добраю фестывальную гісторыю».

Падаецца, што і сама праграма *BelarusDocs* уяўляецца своеасаблівым аповедам, сяміактовым дзеяннем або зборнікам навел. І хаця яны не складаюцца ў адзіную паслядоўную гісторыю і нават не заўсёды маюць падабенства ў тэматыцы, іх аб'ядноўвае нейкі няўлоўны фільтр, невідачочная праблематыка.

Сёлетні фестываль прыпаў на час паўсюднай актуальнасці анлайн-мерапрыемстваў, і, магчыма, праз гэта лейтматывам яго праграмы бачыцца тэма ізаляцыі ў розных формах і сутыкнення розных сусветаў.

***

Праграму фестывалю адкрывае фільм «Трэнер» Вольгі Абрамчык. Ён расказвае гісторыю зборнай Беларусі па інтуітыўным футболе і яе трэнера Алега Кірылава. Людзі, якія гуляюць у інтуітыўны футбол, невідучыя. Любы твор з інклюзіўнай праблематыкай мае рызыку занадта зацкіліцца на фізічных асаблівасцях герояў, але ў дадзеным выпадку ў рэжысёра атрымліваецца стварыць вельмі сбалансаваны сюжэт — пра людзей, аб'яднаных больш гульнёй і імкненнем да перамогі, а не сваёй невідучасцю.

Карціна атрымалася светлай і, як ні дзіўна, даволі стрыманай эмацыянальна, але менавіта гэтая стрыманасць аказвае на гледача яшчэ большае ўздзеянне.

***

Другая карціна праграмы — «Дэбют» рэжысёра Настасі Мірашнічэнкі — прысвечана рэпетыцыям аматарскага тэатра ў гомельскай жаночай калоніі. Сутыкненне супрацьлеглых светаў — мастацтва і злачынства — выглядае на дзіва натуральным. Для жанчын з няпростымі лёсамі і характарамі ўдзел у пастаноўцы — ледзь не адзіная магчымасць выказацца пра тое, што для іх важна, і быць пачутымі. Гэтая думка адбіваецца і ў мастацкіх асаблівасцях фільма: на агульных «побытавых» планах вельмі рэдка паказваюць твары жанчын. Камера набліжаецца да іх і дае магчымасць гаварыць толькі тады, калі яны працягваюць сваю індывідуальнасць. Самі жанчыны неаднойчы кажуць пра тое, што агульнае пасяленне адразу магчыма быць сабой.

Простым, але надзвычай важным рашэннем у фільме з'яўляецца аддзяленне асоб ад іх злачынстваў і прысутнасць — пра апошнія гледачы даведваюцца толькі з маўклівых картак у канцы фільма. Для герояў гэтая карціна і тэатральная пастаноўка — сутыкненне з мастацтвам — спосаб псіхалагічна прыпыніць знаходжанне

ў турме, для гледачоў — размова аб чалавечнасці, прычэпліванні ярлыкоў і каштоўнасцях, якія застаюцца важнымі, як бы кардынальна ні змянілася жыццё.

***

Фільм Галіны Адамовіч называецца «Лебедзі» — гэта пазыўны хуткай дапамогі ў Светлагорску, супрацоўнікі якой і сталі галоўнымі героямі. Ён моцна вылучаецца настроём: у ім шмат жартаў, харызмы, што разам з романтикай і саўндтрэкамі з рэпертуару гурта «Касіпя» стварае лёгкі эмацыянальны фон для цяжкай працы герояў. Для гэтага варта мець здаровую іронію і пачуццё гумару.

Гэтая карціна прысвечана даследаванню чалавечай натуре ў розных праявах. У пэўнай ступені яна таксама апавядае пра сутыкненне двух сусветаў — пацыентаў і іх выратавальнікаў, але не праз іх адрознасць, а праз падабенства ў чалавечай натуральнасці, непрыкрытасці, эмацыянальнасці і шчырасці, у пераадоленні бездапаможнасці — перад хваробай цела і перад адказнасцю, псіхалагічным ціскам. Фільм паказвае ўсе цяжкасці працы герояў, нічога не прыхарашчаючы, але пры гэтым не пакідае ў гледача пачуцця прыгнечанасці.

***

На фестывальную пятніцу прыпаў найдаўжэйшы і найцяжэйшы з фільмаў праграмы — «Перазімаваць» Евы-Кацярыны Махавай. Яго героі — старыя васкоўцы з Вілейскага раёна, якія перабіраюцца на зіму ў дом сезоннага пражывання. Сабраныя з розных вёсак старыя вядуць агульны побыт, камунікуюць, даглядаюць і падбадзёрваюць адна адну. Тэмп і настрой фільма наўмысна прыцішаны — кадры змяняюцца павольна, шмат увагі — відам прыроды, прадметам побыту, шмат сімвалічных кадраў. Колер — зімовы, цёмны. Фільм сапраўды ціхі: адзінае аўдыяльнае суправаджэнне — побытавыя гукі і галасы герояў. Размаўляюць аб тым, у які перыяд найлепш паміраць, што трэба набыць да новага года, згадваюць вайну, сваю сям'ю — у статычным кадры і нетаропкай гутарцы разгортваецца сапраўдная барацьба паміж жыццём і смерцю за свядомасць гэтых людзей.

Гэтая яркая карціна ізаляцыі зноў нагадвае пра павагу і ўвагу як формы праяўлення чалавечнасці, пра невыноснасць пустога чакання і пра тое, што ўпартае жыццё працягваецца, не зважаючы на абставіны, у якіх мы апынаемся.

***

Фільм Андрэя Куцілы «Цар гары» выклікае неадназначныя пачуцці. Ён запазычыў назву ў відэаблога, што вядзе галоўны герой — Сямён Дзячок, які разам з сям'ёй жыве на аддаленым хутары, трымае авечак і змагаецца з раённай адміністрацыяй. Дзеля таго, каб скасаваць судовое рашэнне па сваім пытанні, Сямён абвешчае галадоўку, але працягваецца ўсяго тры дні.

У прывітальным слове гледачам фестывалю рэжысёр Андрэй Куціла адзначае, што пачынаў здымаць гэты фільм як адлюстраванне пэўных

сацыяльных праблем, але ў выніку больш увагі засяродзіў на тым, як развіваюцца сямейныя стасункі ва ўмовах ізаляцыі і эканамічных праблем. Кадры фільма перамяжоўваюцца з кадрамі відэаблога Сямёна, колеравая гама карціны вельмі прыглушаная, асноўны акцэнт зроблены на размовах галоўнага героя з жонкай, іх спрэчках, у якіх яны спрабуюць вырашыць, што рабіць далей. Аматырскі відэаблог, сцэна, дзе жонка намагаецца прымусяць Сямёна накалоць дроў, прыняцце рашэнняў з дапамогай падкідвання манеткі ствараюць адчуванне несур'ёзнасці, гульнёвасці. Водгукі гледачоў фестывалю дэманструюць адсутнасць сімпатыі да галоўнага героя і яго дзеянняў.

***

Перадапошні фільм праграмы — найбольш яркі і па колерах, і па адлюстраванні сваёй тэмы — «Фальклор і жыццё» Юрыя Цімафеева. У ім зноў сутыкненне: фальклор, што традыцыйна ўспрымаецца як нейкі духоўны падмурак культуры, раскрываецца праз эратычныя падтэксты абрадаў, звязаных з урадлівасцю. Гэтая карціна вылучаецца з усіх найбольшай «тэлевізійнасцю» — пастановачасцю кадраў, метафарычнасцю, імкненнем стварыць прыгожую карцінку. У дадзеным выпадку такія асаблівасці натуральныя, бо фальклорныя абрады сёння — пастановачнае і гульнявое вывучэнне даўніны. Мэта карціны — не навуковае даследаванне, а менавіта метафарычнае раскрыццё незвычайнага ракурсу фальклорнай культуры. Некаторыя моманты блізкія да клішэ — аголеная дзяўчына, якая карцінна ляжыць у жыце, але такіх кадраў няшмат.

Кадр з фільма «Фальклор і жыццё».

І, нягледзячы на вымушаную штучнасць, фільм выглядае досыць жывым.

Падводзіць рысу вобразная сцэна «вяселля» і таго, што адбываецца пасля, з размазваннем калінавага соку па белай тканіне і сцэнай аранія плугам, дзе відэарад моцна не супадае з аўдыя.

Гэты фільм дзякуючы форме атрымліваецца свайго роду адпачынкам для гледачоў ад усяго папярэдняга эмацыянальна-філасофскага напружання.

***

Завяршае праграму фестывалю карціна пад назвай «Полацкі вальс» рэжысёра Вольгі Дашук. Яна распавядае пра Васіля Граноўскага — музыку з Полацкага раёна, які кіруе мясцовым хорам з пажылых жанчын і піша ўласныя песні. Фільм атрымаўся вельмі простым і светлым, з лёгкім адчуваннем васковага спліну. Гэта гісторыя пра чалавека, яго жыццё і яго мару, што дапамагае з жыццём спраўляцца.

У карціне адчуваецца добрае, сяброўскае стаўленне рэжысёра да сваіх герояў і сюжэта. Вельмі выразна і арганічна паказаны творчы працэс, які, хаця і абцяжараны вясковымі складанасцямі і нястачай клавішаў на гармоніку, усё яшчэ застаецца творчым.

Такія розныя па настроі, праблематыцы і спосабах адлюстравання карціны ўсё ж складаюць агульную фестывальную гісторыю. Аддаленасць ад грамадства або абгортванне небяспечных электрычных правадоў у бяспечны матэрыял — тэма ізаляцыі сапраўды наўпрост або метафарычна прасочваецца ў кожным фільме. Таксама і сутыкненне сусветаў абсалютна па-рознаму рэалізавана ў кожнай карціне. Менавіта яно робіць расказаную гісторыю цікавай і вартай прагляду — паказвае жыццё такім, якім мы яго не ведаем.

Дар'я СМІРНОВА

Кадр з фільма «Перазімаваць».

Вынікі

Песня бачыць і жыць дапамагае

Ународнай мужчынскай вакальнай групы «Хорус» прадпрыемства «Элект» ГА «БелГІЗ» шмат прыхільнікаў не толькі ў Беларусі, але па-за яе межамі. Калектыў, аснову рэпертуару якога складаюць песні Уладзіміра Мулявіна, не аднойчы станавіўся пераможцам песенных конкурсаў рознага ўзроўню. Для жыхароў Чашнікаў «Хорус» — гэта перш за ўсё голас земляка, вядучага саліста групы Сяргея Калодкіна. Лёс славабівушчага хлопчыка — яскравае сведчанне таго, што для чалавека з абмежаванымі ёсць магчымасці праявіць сябе ў супольцы аднадумцаў.

...Не баяцца, не стамляцца, працаваць і заўсёды ісці наперад — жыццёвыя прынцыпы лаўрэата міжнародных і рэспубліканскіх песенных фестываляў, апантанага творцы, шчаслівага сем'яніна, бацькі траіх дзяцей. Як прызнаецца мой суразмоўца, усё дасягненні сталі магчымымі таму, што заўсёды адчуваў клопат дзяржавы і падтрымку кіраўніка і салістаў «Хоруса». Сяргей удзячны за падтрымку бацькам Ніне і Віктару, нямецкім сябрам Ганне-Лізе і Вальтэру Радхоф, да якіх трапіў у дзевяностыя па праграме аздаравлення беларускіх дзяцей, і многім з тых, хто сустрэўся на жыццёвым шляху.

Сур'ёзныя праблемы са зрокам не сталі перашкодай для навучання ў звычайнай агульнаадукацыйнай школе. Вачыма Сяргея былі першая настаўніца Дзіна Гваздыкова і сябры-аднакласнікі. Увага, дабрныя, якія пастаянна адчуваў, цалкам замянілі зручнасці спецыялізаванай установы.

Займаўся хлопчык і ў музычнай школе. Тут яму таксама пашчасціла на педагогаў. Выкладчыкі — Анатоль Сцяпук, які дапамагаў авалодаць баянам, і Аляксандр Усціновіч, у якога вучыўся вакалу, — вельмі зацікаўлена ставіліся да здольнага хлопчыка, і хутка той выйшаў на сцэну.

Першае публічнае выступленне адбылося яшчэ ў пачатковых класах. Настаўніца спеваў даверыла яму школьны баян. Пад акампанент юнага музыкі спявалі і танцавалі ўсе чацвёртакласнікі. З таго часу без Сяргея не абходзілася ні адно свята ў школе. Часцей за ўсё ён спяваў. Некаторыя песні з той пары застаюцца ў яго рэпертуары і сёння. Адна з іх, якую рыхтаваў да вечарыны

Пушкіна ў 8 класе, — «Родное имя Натали» (Наталляй клічуць і яго жонку), на кожным канцэрце мае вялікі поспех.

Дыпламантам рэспубліканскага конкурсу ўпершыню спявак стаў, калі вучыўся ў 9 класе чацвёртай чашніцкай школы. «Песні юнацтва нашых бацькоў» прынеслі яму дыплом III ступені. Праз некалькі гадоў юнак зноў будзе ўдзельнічаць у творчым спаборніцтве і атрымае дыплом II ступені.

Пасля школы — Віцебскае вучылішча мастацтваў. На календары — нулявыя. Жывецца нялёгка. Сяргей не губляе надзеі палепшыць зрок. Шмат абследаецца. Але і ў такі складаны час не здрадзіў песні. Канцэрты, творчыя вечары, курсы і падрыхтоўка да іх — гэтым поўніўся тады, як і цяпер, кожны дзень. Ганна-Ліза і Вальтэр дапамагаюць набыць сучасную музычную апаратуру. Разам з аднакурснікам Аляксеем Сініцам асвойваюць яе.

У 2004 годзе нарадзілася вакальная група «Хорус». У калектыве Сяргей з першага дня існавання. Усіх тытулаў, якія атрымаў на мерапрыемствах розных узроўняў за гэтыя гады, вядучы саліст і не прыгадае. З «Хорусам» пачаўся і доўжыцца яго сапраўды зорны час. Гран-пры фестывалю Саюзнай дзяржавы «Разам мы зможам больш», у складзе журы якога было 8 прафесараў Маскоўскай кансерваторыі, уладальнік спецыяльнага прызга заслужанай артысткі Расійскай Федэрацыі Вольгі Варанец, лаўрэат конкурсу «Беларусь мая песня». Гран-пры міжнароднага маладзёжнага праваслаўнага фестывалю «Адыгітрыя»...

А колькі незабыўных сустрэч, падарожжаў! У 2010-м праект па абмене вопытам славабівушчых музыкантаў даў магчымасць пабываць у Швецыі. У 2011 годзе спявае дуэтам з Ірынай Дарафеевай на сцэне летняга амфітэатра ў Віцебску. У 2018-м з «Хорусам» даехаў да Удмуртыі, дзе праходзілі II Міжнародныя Парадэльфійскія гульні. Віцязьліва атрымалі Гран-пры.

Як прызнаецца Сяргей, даражэйшая за ўсё ўзнагароды любоў гледача. «Я працую з аднолькавай самаадданасцю, калі на канцэрце і сто чалавек, і тысяча», —

Фота з асабістага архіва Сяргея Калодкіна.

заўважае выканаўца. Аўдыторыя адказвае ўзаемнасцю. Вось як адазваўся адзін з прыхільнікаў пасля выканання спеваком «Малітвы» на фестывалі «Адыгітрыя»: «Гэты выканаўца сляпы, але ён бачыць сэрцам...»

Сёння Сяргей Калодкін — выкладчык вакалу ў дзіцячай школе мастацтваў № 2 г. Віцебска і студэнт-завочнік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава. Любіць бываць на малой радзіме. З задавальненнем выступае перад землякамі, некалькі месяцаў таму браў удзел у канцэрце з нагоды 60-годдзя Чашніцкай школы мастацтваў, дзе атрымаў першыя ўрокі музыкі.

У мінулым годзе шмат удзельнічаў у мерапрыемствах, прысвечаных 75-годдзю вызвалення Беларусі, рыхтаваў рэпертуар да 75-годдзя Вялікай Перамогі. Марыў паўдзельнічаць у запланаваных конкурсах, але жыццё ўнесла свае карэктывы... Сяргей Калодкін ведае, як пераадоўляюцца цяжкасці, і вельмі спадзяецца, што трыважныя часы мінуць і канцэртныя залы зноў будуць поўнымі. А як жа інакш? У яго сям'і падростаюць адразу тры салісткі. Трынаццацігадовая Ганна-Ліза і дзясяцігадовая Марына займаюцца ў школе мастацтваў, чатырохгадовая Вера азы вакалу асвойвае пакуль дома. «Калі мы збіраемся ўсе разам і спяваем, я быццам вяртаюся ў дзяцінства — самую шчасліваю пару жыцця кожнага. Веру: нашы сямейныя канцэрты — старт для дзяўчынак у цікавую будучыню».

Ірына ТОРБИНА

Пацеха з мехам

Васіль ТКАЧОЎ
Падстрахаваўся

Гумарэска

Малады празаік Косця Хамянок напісаў першае ў сваім жыцці апавяданне. Назваў яго «Непрадказальная Пятроўна» і адразу прынес свой геніяльны, як, вядома ж, ён сам лічыў, твор у мясцовую раённую газету. Нясмела адчыніўшы ўваходныя дзверы, ён сутыкнуўся амаль твар у твар з цёткай, якая ў адной руцэ несла вядро з вадой, а ў другой — анучу і швабру.

— Грамадзянін! Вам да каго? — строга запытала яна. Хамянок, акінуўшы прыдзірлівым позіркам жанчыну, адразу ж змікіў — не быў бы пісьменнікам, хоць і пачынаючым, — што мае справу з прыбіральшчыцай, а паколькі ён быў чалавекам у меру выхаваным і яшчэ не фанабэрыстым, то шчыра адказаў:

— Мне б да рэдактара. Хачу тут усіх здзівіць шэ-дэўрам!..

— Рэдактарша наша ў адпачынку!

— А да каго б мне звярнуцца?

— Зайдзіце да адказнага сакратара. Тая заўсёды на месцы. На дзвярах напісана. Знойдзеце, калі чытаць умеете.

Падзякаваўшы, Хамянок прайшоў далей па вузенькім калідорчыку, спыніўся перад патрэбнымі дзвярыма, выстукуўся, крэкнуў і асцярожна пагукаў.

— Заходзьце, калі ласка! — пачуўся з-за дзвярэй прыемныя жаночы голас.

Хамянок зайшоў, павітаўся. Дзяўчына ветліва адказала яму, прапанавала сесці.

— Слухаю вас.

— Я тут апавяданне стварыў, на мясцовыя тэ-тэмы... Пра жыццё, так сказаць... Глянеце? — уся смеласць кудысьці падзелася, Хамянок пачаў нават злёгка заікацца.

Дзяўчына прыязна ўсміхнулася і працягнула руку:

— Давайце ваш опус. З задавальненнем пазнаёмлюся. Апошнім часам літаратурных твораў паступае да нас усё меней і меней. Пераводзяцца мясцовыя майстры прыгожага пісьменства, на жаль.

Падчас чытання на твар дзяўчыны раз-пораз набягала лагодная ўсмішка. «Падабаецца...» — адзначыў творца.

— Апавяданне ёсць, друкаваць можна, — вынесла вердыкт дзяўчына. — Але... Ёсць асобныя... нават не нюансы — нюансікі... Я вам падкажу, што трэба зрабіць... Ведаецца, перш-наперш назву варта памяняць. «Непрадказальная Пятроўна» не пойдзе... — Чаму?

— У нас якраз рэдактар Пятроўна, і каб яна чаго не падумала... Тым больш што гераіня адмоўная... — Памяняю, — ахвотна пагадзіўся Хамянок.

— Дзякуй. Пойдем далей. У нас у калектыве таксама Сцяпан... Бывае, што і ён закідвае лішнія за каўнер. Памяняйце. Ці мала ў нас добрых імёнаў, га?

— Няма праблем! — зноў ахвотна пагадзіўся Хамянок. — Падбяру і замяню.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

— Дзякуй. Кацярына? Ведаецца, у нас газету вярстае дзяўчына з такім імем... І нечым нават падобныя яны... А вы тут пішаце пра яе не зусім добра... Што курьць у непатрэбным месцы, вульгарная. Каб жа не пакрыўдзілася наша Каця? Згодны?

— Ды зробім, у чым справа?! — Хамянок трос галавой, а сам падбіраў імёны, якія б яму неўзабаве маглі спатрэбіцца: Галя, Валя, Пятро, Дзяніс...

Раптам ён адпрэчыў ад сябе падалей усе гэтыя імёны — у яго нарадзілася ідэя...

А дзяўчына працягвала: — ...Ды і прыбіральшчыца наша, Зіначка, пазнае сябе. Пакрыўдзіцца адназначна. Таксама мяняе мужчын як шкарпэткі.

— Усё зраблю! Калі прынесці вам апавяданне?

— Ну, калі пераробіце. Усё ад вас залежыць. І ў электронным варыянце, вядома ж.

Назаўтра Хамянок прынес у рэдакцыю новы тэкст. Апавяданне называлася «Непрадказальная Анжаліка». Сцяпан стаў Каем, Кацярына — Гердай, а прыбіральшчыца Зіначка — спадырнай Марго.

«Цяпер, упэўнены, ніхто не пакрыўдзіцца, бо такіх імёнаў няма ва ўжытку ва ўсім нашым раёне! — радаваўся Хамянок. — Спадзяюся, падстрахаваўся як мае быць! Не падкапаюцца!»

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadza.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadza.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
16.04.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 937

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013

Заказ — 1068
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцензуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.